

לא כל האמצעים כשרים

מדוע מערך הכשרות
חייב להיות ממלכתי

בהוצאת חותם - יהדות על סדר היום (ע"ר)

ת"ד 11 ניצן, מיקוד: 7928700

טל': 073-3904102

דוא"ל: office@chotam.org.il

אתר: WWW.chotam.org.il

כתיבה: איציק ואזנה - נצרים, איתמר סג"ל

עריכה: אריאל יוסף פריימן

תחקיר: איציק ואזנה - נצרים

הפקה: ירון חכמון

תודה לתומר בן צבי, מנהל מחקר והסברה בארגון כושרות

על הערותיו החשובות

© כל הזכויות שמורות

לא כל האמצעים כשרים

מדוע מערך הכשרות חייב
להיות ממלכתי

תוכן עניינים

7	תקציר
12	הקדמה
14	כשרות זה מקצוע
15	כשרות ממלכתית
18	פרק ראשון
	התפתחות מערך הכשרות - סקירה היסטורית
18	א. התקופה שקדמה לקום המדינה
19	ב. ראשית ימי המדינה
20	ג. הסדרה בחוק
20	ד. בין הונאה בכשרות להונאה בתחומים אחרים
22	סיכום - אבני דרך
26	פרק שני
	כשרות בישראל - תמונת מצב
26	א. הבסיס החוקי
27	ב. מבנה המערכת וחלוקת הסמכויות
30	מבנה מערך הכשרות בישראל - תרשים
31	פרק שלישי
	מכחישי כשרות
31	א. רפורמת הכשרות
34	ב. מי ישלם את הנזק?

הליקויים במערך הכשרות ופתרונם

36	א. אחריות בלי סמכות
38	ב. יחסי משגיח-מושגח
40	ג. אי-סדרים
42	סיכום

יהיה כשר פה? שאלות ותשובות על כשרות ממלכתית ורפורמת הכשרות

43	מדוע קיים בכלל צורך בפיקוח על כשרות המזון? האם לא די בעדותו של בעל העסק?
44	מדוע רק הרבנות הראשית מוסמכת לכך?
44	כשרות אינה עניין ממלכתי, אלא עניינו האישי של כל אדם!
45	בעבר כל רב מקומי דאג לכשרות לבני עירו, למה כיום נדרש פיקוח נוסף של הרבנות הראשית?
45	מה בעצם כל כך מורכב ומסובך בדיני כשרות?
46	מערכת הכשרות זקוקה לשיפור במגוון תחומים. מדוע הרבנות הראשית ורבנים רבים נוספים מתנגדים לרפורמת הכשרות של השר כהנא?
47	ההפריטה הוכיחה את עצמה בנושאים רבים במשק. מדוע לא את מערך הכשרות ולכל היותר להשאיר את הרבנות כגוף רגולטיבי מפקח?
49	יש הטוענים שבגלל 'מונופול הכשרות' של הרבנות מחירי המזון בישראל גבוהים מאד, ועל כן חשוב להפריט.
50	בארה"ב ובמדינות אחרות השגחת הכשרות מתנהלת על-ידי גופים פרטיים, ללא כל מעורבות ממשלתית.
50	גם כיום ישנם גופי כשרות פרטיים, בד"צים, הקובעים קריטריונים משלהם לרמת הכשרות.
51	מבקר המדינה מנה שורה ארוכה של אי-סדרים במערך הכשרות ונראה שרק הפרטה תפתור אותן.
51	מדוע אין תקן כשרות כלל ארצי מחייב וכל רבנות מקומית עושה כרצונה?
52	מדוע יש לנתק את הקשר העסקי בין המשגיח למושגח?
53	מה עוד יש לעשות כדי לשפר את מערך הכשרות?

54 **נספח א - פסיקות בולטות של בתי המשפט**

58 **נספח ב - הצעת מתווה למערך הכשרות במדינת ישראל | ארגון 'כשרות'**

תקציר

— ” —

**עניינים רבים בתחום
הכשרות דורשים
ניסיון והתמקצעות
מיוחדת לכן דרוש
פיקוח אמין ומקצועי
ומערכת בעלת ראייה
מקיפה**

משחר ההיסטוריה היהודית הקפידו ישראל על דיני הכשרות. גם במאתיים השנים האחרונות, בהן רבים מבני עמנו עזבו את חיי התורה והמצוות, המשיך חלק ניכר מהמתרחקים לשמור על כשרות המזון במידה מסוימת. טרם הקמת מדינת ישראל, וביתר שאת לאחר הקמתה והפיכתה למרכז היהודי הגדול והחשוב בעולם, מהווה מערכת הכשרות הממלכתית חלק משמעותי מצביונה כמדינה יהודית.

עניינים רבים בתחום הכשרות דורשים ניסיון והתמקצעות מיוחדת וההכרעה בהם מורכבת ודורשת ידע ומומחיות לצד התמצאות בדעות שונות ורמות הקפדה מגוונות. תעשיית המזון מורכבת מבעבר

— ” —

**הפיכת מערכת הכשרות
לגוף עסקי תחרותי
תעמיד את גופי
הכשרות בפני בעיה
משום שמטרתם כגופים
מבקרים, מפקחים
ומענישים בעת הצורך,
עומדת בסתירה לרצון
להשיג 'לקוחות' ולזכות
במוניטין**

מבחינת חומרי גלם, היקפים, תהליכי ייצור, ושינוע סחורות על פני הגלובוס. אין רב מקומי שיכול להשתלט על כך בעצמו ללא הכוונה, גיבוי מערכתי ומנופים בינלאומיים וכלל ארציים. לכן דרוש פיקוח אמין ומקצועי ומערכת בעלת ראייה מקיפה והתמחות בדיוק כפי שנדרש משירות המזון הארצי והמחלקה לבריאות הסביבה במשרד הבריאות האמונים על ההיבטים הבריאותיים של תעשיית המזון.

הונאה בתחום הכשרות קלה יותר מאשר בתחומים אחרים משום שאין הבדל מוחשי הניכר לעין בין מוצר כשר לשאינו כשר. הפיתוי להונאת צרכנים בתחום הכשרות גבוה במיוחד לאור הביקוש הגבוה למזון כשר

— ” —
דחיקת היהדות
מהמרחב הציבורי
לא תקדם את מדינת
ישראל כמדינה בעל
צביון ומרחב יהודי
על פי חזון הצינונות
הדתית

ההרווח הכלכלי שנובע מהצגת מקום ככשר. שיקול זה יחד עם הטורח וההוצאה הכרוכים בשמירת הכשרות מגדילים את הסיכוי להונאה או הטעיה מצד בתי האוכל.

למרבת היצרנים ובעלי עסקי המזון אין ידע או יכולת לפקח על תוצרתם והדרך להבטיח את כשרותה הינה פיקוח חיצוני. הפיכת מערכת הכשרות לגוף עסקי תחרותי תעמיד את גופי הכשרות בפני בעיה משום שמטרתם כגופים מבקרים, מפקחים ומענישים בעת הצורך, עומדת בסתירה לרצון להשיג 'לקוחות' ולזכות

במוניטין; התאגידים, שיהיו תלויים כלכלית בבתי העסק, יתקשו להכריע בין המוניטין ומקור הפרנסה שלהם לבין עימות עם בתי העסק שגם כך כוחם יעלה בשל יכולתם לאיים ולעבור לגוף מתחרה אם ייראה להם שהגוף הראשון מערים יותר מדי 'קשיים' ו'חומרות' או שאינו מטאטא דברים מתחת לשטיח. אם עד היום רק המשגיח היה מקבל את שכרו מבעל העסק, לאחר הרפורמה המבנה הכלכלי של כל גוף הכשרות יבנה אך ורק על בעלי העסקים.

חלק ניכר מן הציבור החפץ במזון כשר, אינו מיטיב להבחין בין סוגי הכשרויות ודרישותיהן ומסתפק בתעודה או בחותמת על המוצר, תהיה אשר תהיה. מסירת הסמכות להגדיר את המושג 'כשר' בידי רשות מרכזית מונעת הטעיה. הפרטה מועילה כאשר על ידי תחרות עסקית, גופים רבים יתחרו על לב הצרכן וכך יספקו מוצר טוב יותר בעלות נמוכה יותר. כיוון שמרבית הציבור יקנה כל מוצר 'כשר' ומרבית 'צרכני' הכשרות - בתי העסק ובתי החרושת - מעוניינים לשלם כמה שפחות, כל חותמת שתספק את הציבור הרחב תספק גם אותם וגופי הכשרות יאלצו להוריד את הרף כדי לאפשר מחיר זול ככל שניתן. שאר התאגידים יאלצו להעלות מחירים כדי לכסות את הוצאות המנהלה והמשגיחים (כיום רשאים הבד"צים להעניק הכשר רק בנוסף להשגחת הרבנות ורבים מהם נסמכים על משגיחי הכשרות של הרבנות הראשית). כמות העסקים הכשרים תפחת, ובהתאמה גם כמות המוצרים הכשרים. הציבור הדתי והחרדי ילמד ככל הנראה להיזהר, אך 'עמך ישראל' החפץ במזון כשר יכשל באכילת מאכלים שאינם כשרים. יותר ישראלים שמעוניינים

באוכל כשר יתפשרו ויאכלו בבית עסק ללא תעודת כשרות, והתוצאה המרה תהיה פחות כשרות במדינה היהודית. במקביל, מהלך זה עתיד לחזק את שיטת הבד"צים שיקבלו גושפנקה חוקית לסטנדרטים משלהם ולהביא לתחרות חומרות' חדשה ביניהם. דחיקת היהדות מהמרחב הציבורי לא תקדם את מדינת ישראל כמדינה בעל צביון ומרחב יהודי על פי חזון הציונות הדתית.

דרושה מערכת בלתי תלויה שמשכורות עובדיה אינן מושפעות מכמות העסקים שתחת השגחתה, שלרשותה יעמדו הכלים הדרושים כדי לשלוט בנעשה ולנהל את הפיקוח על התחומים הרבים והשילוב ביניהם. המדינה בוחרת ובצדק להשאיר בידה שורה ארוכה של גופים שיש לקיומם משמעות והשלכות לאומיות: כשם שמשדד הבריאות קובע סטנדרטים לכל בתי החולים וכשם שבצבא לא נשמעים למפקדים מן העבר או אסטרטגים אלא אך ורק למפקד הממונה, כך במערכת הכשרות לא ייתכן לאפשר סטנדרט שונה מהנקבע על ידי הרבנות הממלכתית. מכיוון שמרבית אזרחי מדינת ישראל מקפידים על אכילת מזון כשר ברמה כזו או אחרת, מתבקש שהמדינה תעסוק בנושא באופן סדור. מדינת ישראל, כמדינה יהודית, אינה יכולה לעמוד מנגד ועליה ליטול את מלוא האחריות לתפקודו הנאות והיעיל של מערך הכשרות. לשם כך מסורה הסמכות בתחום מתן הכשרות, הפיקוח עליה וקביעת המדיניות בידי גוף לאומי ממלכתי: הרבנות הראשית לישראל - כפי שנקבע עם הקמתה כשלושים שנה לפני קום המדינה.

— ” —
**הקמת עשרות
גופי כשרות ייצרו
מציאות בה איש
אינו יכול לאכול
אצל מכרו ויביאו
להעמקת הקרע בעם**

קביעת סטנדרט אלטרנטיבי על ידי שלושה רבנים נוגדת את יסודות המנהל התקין המחייב סטנדרט ביקורת אחיד שיש לעמוד בו ותגדיל

את הבלגן וחוסר הסדר עד מצב בו מאות גופי כשרות לא יעמדו בשום סטנדרט וחברות מזון גדולות יקימו לעצמן תאגידי כשרות פרטיים כדי 'לחסוך' בבעיות ובביקורת אמיתית.

עיקרון אחדות האומה חשוב לא פחות; הקמת עשרות גופי כשרות ייצרו מציאות בה איש אינו יכול לאכול אצל מכרו ויביאו להעמקת הקרע בעם. הטענות נגד איכות הכשרות של תאגידיים כאלה ואחרים יביאו למיאוס נוסף של הציבור - שישמע

יותר ויותר שלא כל דבר שעליו החותמת 'כשר' אכן כשר - במערכת הכשרות.

מערך הכשרות ברובו הגדול מתפקד כראוי ורבים בו העובדים המסורים שעומדים על משמר הכשרות ומזכים את עם ישראל. רוב הליקויים שהתגלו קשורים במישרין או בעקיפין לבעיות מערכתיות שהוועדות שבחנו את הנושא על כל היבטיו כבר עסקו בהן והגישו המלצות לפתרון:

א. החוק רואה ברבנות הראשית את הממונה על הכשרות במדינת ישראל, אך אינו מחייב את הרבנויות המקומיות לפעול ע"פ נהליה ולא מעניק לה סמכות וכלים לאכוף את מדיניותה או לנקוט בצעדים נגד חריגות. לכן קיימים הבדלי מדיניות בין הרבנויות המקומיות בנוגע להכרעות הלכתיות, נהלים והיקף שעות השגחה. הוועדות שהוקמו לבדיקת מערך הכשרות המליצו לתת לנהלי הרבנות הראשית תוקף מחייב עם סמכויות אכיפה עד כדי שלילת סמכות למתן הכשר. בשנת תשע"ד הוגשה הצעת חוק להאחדת נהלי הכשרות, אך ועדת השרים התנגדה לה.

ב. ברוב המקומות מקבלים משגיחי הכשרות את שכרם מבעלי העסקים. כך נוצרים יחסי עובד-מעביד המקשים על המשגיח להתעמת עם בעל העסק. הוצע להקים גוף ממשלתי שינהל את העסקת המשגיחים בכפוף להנחיות הרבנות ובמנותק מבתי העסק. בעשור האחרון הונחו על שולחן הכנסת מספר הצעות חוק ברוח זו שלא הגיעו לגמר חקיקה.

תיקוני ליקויים אלו ואחרים מתעכבים בגלל מיעוט משאבים, בירוקרטיה סבוכה, מתחים פוליטיים ופעילות גורמים המבקשים לפגוע ברבנות הראשית ובדמותה היהודית של המדינה. על הציבור לתבוע מקברניטי המדינה ונציגי הציבור לשים קץ לגרירת הרגליים בנושא, להתעלות מעל חשבונות קטנים וליצור כלים שיאפשרו למערכת חשובה זו למלא את ייעודה.

ארגון חותם

ארגון חותם בנשיאות הרב יעקב אריאל שליט"א, חתן פרס ישראל, הוא ארגון אקטיביסטי הפועל בזירת ההסברה ובתחומי המשפט והחקיקה במטרה להשפיע על סדר היום הציבורי ועל הזהות היהודית של המדינה.

הקדמה

"והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה... ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא, והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה', ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי".

ויקרא כ, כה-כו

בדור של צריכה, שפע ותרבות פנאי, אוכל כבר אינו רק הכרח, כי אם תרבות של מסעדות וקולינריה. בני האדם אוכלים יותר ונותנים תשומת לב רבה לאסתטיות המאכלים ולטעמם. בשנים האחרונות עלתה גם המודעות לסוגיית בריאות המזון וצמחונות, טבעונות וגידולים אורגניים הפכו לדבר שבשגרה. הצרכנים בוחנים ביתר שאת את מרכיבי המזון, ורבים נמנעים משומן, סוכר ונתרן.

היום הדבר ברור לכל, אך מאז ניתנה תורה לישראל הצטוונו לבדוק היטב את הנכנס לפינו, ולדעת מה מותר ומה אסור. משחר ההיסטוריה היהודית הקפידו ישראל על דיני הכשרות. מאז ומתמיד היה זה סמל לאומי ייחודי של טהרה, קדושה ופרישות.

השומר על כשרות המאכלים נקרא קדוש - "כי עם קדוש אתה לה' אלוהיך" - והמאכל שאינו כשר נקרא 'שיקוץ' - "ולא תשקצו את נפשותיכם". המאכל שאינו ראוי על פי התורה דומה לדבר מאוס הפוגע בטהרת הנפש ואינו ראוי לקדושת האדם. חכמינו דרשו את המילים "ונטמתם בם" ואמרו כי לצד טומאת המאכל שאינו כשר, הוא מביא על האדם האוכל ממנו טמטום - אטימה וחסידת הנפש הרוחנית

— ” —

**עוד טרם הקמת
מדינת ישראל,
וביתר שאת לאחר
הקמתה והפיכתה
למרכז היהודי הגדול
והחשוב בעולם,
הפך נושא זה לחלק
משמעותי מצביונה
כמדינה יהודית**

— ” —
כשרות איננה רק
מהות. היא לפני
הכל מקצועיות.
עניינים רבים בתחום
הכשרות דורשים
ניסיון והתמקצעות
מיוחדת

באדם - "אל תקרי 'ונטמתם בם', אלא 'ונטמתם בם'".

בכל הדורות עברו הלכות ומנהגי הכשרות היומיומיים במסורת מאב לבנו ומאם לביתה. אמנם, אין בכוח ההמון לגלות בקיאות מלאה כדיני כשרות רבים ומורכבים - בעיקר בענייני שחיטה וטריפות או תערובות וספקות המתעוררים כתוצאה מתקלות. אשר על כן, כאשר נתקל אדם בשאלה, הלכו הכל למורה הוראה.

חכמי ישראל קבעו לאורך הדורות תקנות וסייגים כדי למנוע מהציבור להיכשל באיסורי טריפות ובתפוצות הופקד הרב המקומי, המרא דאתרא, על אכיפת דיני הכשרות; הרב או הדיין המקומי היה ממונה על קבלת השוחט, בודק את עבודתו ובסמכותו היתה גם הדחתו מתפקידו אם יצאה תקלה תחת ידו.

גם במאתיים השנים האחרונות, בהן רבים מבני עמנו עזבו את חיי התורה והמצוות, המשיך חלק ניכר מהמתרחקים לשמור מרצונו על כשרות המזון במידת הקפדה זו או אחרת: הפרדה בין בשר לחלב, אי אכילת חזיר ושאר בעלי חיים אסורים, הקפדה על שחיטה כשרה והימנעות מאכילת חמץ בפסח. על פי הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2009, שיעור שומרי הכשרות במידה רבה או רבה מאוד עומד על 64% מהאוכלוסייה היהודית בארץ ו-14% נוספים שומרים במידה מועטה. על פי מחקר שנערך עבור הכנסת, כ-80% מבתי העסק בתחום המזון והמשקאות בישראל מחזיקים בתעודת כשרות. רוב ככל רשתות השיווק בישראל מוכרות אוכל כשר בלבד, ועל אף שקיימות מסעדות רבות שאינן מחזיקות בתעודת כשרות, רבות מהן אינן מגישות חזיר, שקצים ורמשים או בשר וחלב יחד משום שאנשים רבים מעידים על עצמם שאינם שומרים שבת אך מקפידים לאכול מזון כשר, גם אם אין תעודת כשרות למקום.

עוד טרם הקמת מדינת ישראל, וביתר שאת לאחר הקמתה והפיכתה למרכז היהודי הגדול והחשוב בעולם, הפך נושא זה לחלק משמעותי מצביונה כמדינה יהודית;

חקיקת הכנסת מחייבת את צה"ל ואת שאר משרדי הממשלה להגיש אוכל כשר, אוסרת על מכירת חזיר וחמץ בפרהסיה, ומסמיכה את הרבנות הראשית לישראל לנהל מערך כשרות.

כשרות זה מקצוע

כשרות איננה רק מהות. היא לפני הכל מקצועיות. עניינים רבים בתחום הכשרות דורשים ניסיון והתמקצעות מיוחדת: ניקיון ירקות עלים וברירת קטניות, הלכות הפרדת בשר וחלב, ניקור הדם והחלבאים האסורים, ניפוי קמח, הפרשת תרומות ומעשרות, כלאיים, שמיטה והכשרת המטבח לפסח, כל אלו רק חלק מפרטי הפרטים הנדרשים כדי לקיים שגרת חיים של אכילת מזון כשר. בימינו נודעת חשיבות נוספת להבנה בטכנולוגיה של המזון ותהליכי ייצור במפעלי ענק בארץ ובחו"ל.

אם במטבח ביתי הדבר כך, קל וחומר במטבח ציבורי - חדר אוכל, מסעדה או מלון - בהם הלכות הכשרות מורכבות עוד יותר; המחירים, הלחצים וכן שורות הרווח או ההפסד גדולים יותר וגם האחריות רבה יותר כאשר מבלי משים ניתן להכשיל אנשים רבים במאכלות אסורות. גם הטיפול בחומרי הגלם במוסדות ציבוריים קשה הרבה יותר, הן בשל הכמויות, אך בעיקר בשל ריבוי המרכיבים שפעמים רבות אינם מוכרים כלל במטבח הביתי ובשל האתגרים הגדולים בהפעלת מטבחים גדולים בשבתות ובימים טובים.

בדורות האחרונים, וביתר שאת לאחר הקמת מדינת ישראל והתחזקותה הכלכלית, התגבר האתגר:

- פחתה כמות האנשים הנאמנים להעיד על הכשרות, אם משום שאינם מקפידים עליה ואם מפני שאינם בקיאים בפרטיה.
- ההתפתחות המדעית והטכנולוגית המתמדת משפיעה גם על רכיבי המזון

— ” —

**גם בעידן ההפרטה
והקפיטליזם, המדינה
בוחרת ובצדק להשאיר
בידה שורה ארוכה של
גופים שיש לקיומם
משמעות והשלכות
לאומיות, גופים שאיש
לא יעלה על דעתו
למסור לידיים פרטיות**

ותהליכי הגידול והייצור שנעשו מורכבים הרבה יותר ומשתנים לעיתים תכופות.

- מוצרים רבים מכילים כמות עצומה של רכיבים שאינם מוכרים לאדם המצוי ואת חלקם ניתן לייצר במספר דרכים שלא כולן כשרות.

- אספקת המזון נעשית בהיקפים עצומים והיא איננה מקומית אלא ארצית ובינלאומית ומסתעפת לתחומים רבים - חקלאות ותעשייה, שיווק, מסחר והסעדה, ייבוא וייצוא ועוד ולכל תחום אתגרי הכשרות הקשורים אליו.

כל אלו מחייבים העסקת אנשי מקצוע בעלי מומחיות רבה.

— ” —
**הפרטה והקמת
עשרות גופי כשרות
שאינם יודעים איש
שפת רעהו ייצרו
מציאות בה איש
אינו יכול לאכול
אצל מכרו ויביאו
להעמקת הקרע
בעם.**

מדינת ישראל מייבאת כמות אדירה של בהמות, דגים, גבינות, יינות ושאר מוצרי מזון. מדובר בפעילות חובקת עולם הכוללת בין השאר שוחטים הנשלחים למדינות מעבר לים, משגיחי כשרות המבקרים במפעלים בחו"ל, ושרשרת ארוכה של שלבי ייצור המחייבת רציפות השגחה ואחריות משלב המפעל ועד הצלחת, וכמובן מימון ציבורי כדי לבצע תהליכים אלו ביעילות. כאשר מדובר בשוק שמעורבים בו סכומי כסף עצומים, תעשיינים, יבואנים ויצואנים, מסעדנים, קמעונאים ולחצי שוק חופשי, מובן לכל כי לא מדובר בעניין פרטי היכול לחסות תחת אחריות אישית פרטית של כל אדם על מטבח וצלחתו.

כשרות ממלכתית

ברור לכל בר דעת שבשל המורכבות האמורה מערך הכשרות חייב להיות מקצועי ומתוקצב. פרויקט לאומי בנוי מחלקות ותתי מחלקות המרכז תחתיו את כל ניהול המערך בארץ ובעולם. גוף האמון על קביעת סטנדרטים, מתן תווי תקן, אישורי ייבוא וסמכות בעלת שיניים חדות מספיק כדי לעמוד מול כוחות השוק ולהיאבק בתופעת ההונאה בכשרות.

גם בעידן ההפרטה והקפיטליזם, המדינה בוחרת ובצדק להשאיר בידה שורה ארוכה של גופים שיש לקיומם משמעות והשלכות לאומיות, גופים שאיש לא יעלה על דעתו למסור לידיים פרטיות או לפתוח אותם לתחרות, למרות הביקורת שנשמעת מפעם לפעם על גופים אלו ועל שאר הגופים הממלכתיים במדינה. משרד הרישוי, משרד הפנים, מערכת המשפט והמשטרה כדוגמא, וכן רשות המיסים, רשות המים ורשות העתיקות וגופים רבים נוספים. מערכת הכשרות לא נופלת בדבר מגופים אלו ועל המדינה להחזיק בה ולא להפקיר אותה בידיים פרטיות.

דרוש פיקוח אמין ומקצועי ומערכת בעלת ראייה מקיפה והתמחות בכל ענייני הכשרות, בדיוק כפי שנדרש משירות המזון הארצי והמחלקה לבריאות הסביבה במשרד הבריאות האמונים על ההיבטים הבריאותיים של תעשיית המזון ואספקתו. מדינת ישראל, כמדינה יהודית, אינה יכולה לעמוד מנגד לאתגר הגדול הזה. עליה ליטול את מלוא האחריות לתפקודו הנאות והיעיל של מערך מורכב זה.

לשם כך מסורה הסמכות בתחום מתן הכשרות, הפיקוח עליה וקביעת המדיניות בידי גוף לאומי ממלכתי: הרבנות הראשית לישראל - כפי שנקבע עם הקמתה כשלושים שנה לפני קום המדינה, וכחזון מייסדיה מרן הראי"ה קוק והרב יעקב מאיר זצ"ל.

עיקרון אחדות האומה חשוב כמובן לא פחות, ואין ספק שהפרטה והקמת עשרות גופי כשרות שאינם יודעים איש שפת רעהו ייצרו מציאות בה איש אינו יכול לאכול אצל מכרו ויביאו להעמקת הקרע בעם.

ככל גוף לאומי מקצועי, יש לתת לרבנות הראשית עצמאות הלכתית להגדיר נהלי כשרות אחידים ומחייבים הכוללים תנאים לקבלת תעודת כשרות ומדרגות בין סוגי הכשרויות השונות ולתת ביד הפקחים סמכויות וכלים לאכיפה אפקטיבית ומרתיעה וטיפול משמעותי בחריגות.

במהלך השנים הועלה צורך במתן מענה לבעיות שונות במערכת הכשרות הממלכתית, בין השאר בתחום נהלי עבודת המשגיחים הסדרת אמות המידה הנדרשות לקבלת תעודה ושקיפות במחירים - שינויים שהמערכת מודעת לנחיצותם וחפצה בהם.

המציאות המשתנה מעמידה בפנינו את הצורך בשיפור וטיוב מערכת הכשרות, אך לא באופן שיביא להחלשתה, או להחלשת הרבנות הראשית המופקדת עליה. בחוברת זו נבקש לעסוק לעומק בשאלת הכשרות הממלכתית. ננסה להבין

— ” —

**המציאות המשתנה
מעמידה בפנינו את הצורך
בשיפור וטיוב מערכת
הכשרות, אך לא באופן
שיביא להחלשתה, או
להחלשת הרבנות הראשית
המופקדת עליה**

מדוע קיים צורך במערכת כזו, מהי משמעות הפרטת המערכת ואלו פעולות נדרשות כדי להעניק לעם ישראל כשרות טובה יותר.

כולנו תפילה ואמונה שלמה כי יום יבוא ו-"מלאה הארץ את דעה את ה' כמים לים מכסים"; כולם יהיו יודעי תורה והלכה, יראי חטא ונאמנים על המזון היוצא תחת ידיהם כי כשר הוא ללא צורך בהשגחה ובביקורת חיצונית. עד אז ולשם כך, מחובתנו לבצר ולחזק את הכשרות הממלכתית בישראל, למען שמו באהבה.

”

אנו עוסקים בחוק זה
בתעודת כשרות לפי דיני ישראל,
לפי דין תורה, ולא לפי הדת הבודהיסטית או
כל דת אחרת שהיא.
לכן צריכה להיות
רשות מוסמכת אחת,
שתיתן תעודת הכשר...
בענייני דת במדינת ישראל -
מועצת הרבנות הראשית
” היא הרשות המוסמכת

ח"כ אליעזר קולס, ליכוד, יו"ר ועדת חוקה ומשפט
בחקיקת חוק הונאה בכשרות, י"ז באב ה'תשמ"ג

התפתחות מערך הכשרות

סקירה היסטורית

בעבר נמדדה כשרות המזון הנמכר לפי נאמנות המוכר או מגיש המזון¹, אך עם התפתחות אמצעי התחבורה התרחבו קשרי המסחר והימצאות מוצרי מזון ממקומות רחוקים הפכה לשכיחה. במקביל, בהשפעת תהליכי החילון התרופפה אצל רבים ההקפדה על דיני הכשרות. מנימוקים אלו תקנו בקהילות רבות לא לצרוך דברי מאכל שהגיעו מבחוץ אלא אם נלווה אליהם אישור רב מוכר המעיד על כשרותם².

א. התקופה שקדמה לקום המדינה

כבר בימי השלטון העות'מאני נקבע כי ללא רשות החכם באשי אין לאיש סמכות בכל הנוגע לכשרות של המאכלים והמשקאות של העדה היהודית כדי לתת לומר שזה כשר וזה טרפה³ ועם הקמת הרבנות הראשית בתקופת שלטון הבריטים עברה הסמכות אליה⁴.

— ” —

כדי להבטיח שהעניינים הדתיים ינוהלו על-פי ההלכה וללא התערבות הממסד החילוני, פעלו הרבנות והחוגים הדתיים ליצירת מנגנון אוטונומי שיהיה מופקד על עניינים אלו והאמונים עליו יהיו דווקא שומרי תורה ומצוות

בשנת תרפ"ח פרסמה ממשלת המנדט את מסמך 'תקנות כנסת ישראל' והכירה לראשונה בארגון הלאומי 'כנסת ישראל' כגוף הייצוגי המוסמך של יהודי הארץ. במסמך התקנות נמנו הרבנות הראשית⁵ והרבנויות המקומיות בראש מוסדות 'כנסת ישראל' המוכרים⁶, והוכרה סמכותה העליונה של מועצת הרבנות הראשית בענייני יהדות⁷. עוד נקבע שם⁸ כי "בכל קהילה וקהילה תתכונן מועצה שתשגיח על עניני השחיטה וכל השייך

לה" וכי "בענייני הלכה תהיה מועצת השחיטה מחוייבת לנהוג לפי הוראות הרבנות הראשית"⁹.

כדי להבטיח שהעניינים הדתיים ינוהלו על-פי ההלכה וללא התערבות הממסד החילוני, פעלו הרבנות והחוגים הדתיים ליצירת מנגנון אוטונומי שיהיה מופקד על עניינים אלו והאמונים עליו יהיו דווקא שומרי תורה ומצוות. 'מועצות השחיטה' שקמו והוכרו רשמית היוו בסיס ארגוני לכך ולכן פעילותן הלכה והתרחבה לתחומים נוספים. כעשור לאחר הקמתן נקבעו לכך תקנות מוסכמות ושמן שונה ל'מועצות הדתיות' הממונות על ניהול שירותי הדת ובתוכם גם תחום הכשרות¹⁰. מטרה נוספת שביקשה הרבנות להשיג במהלך זה היא ביסוס האחדות על-ידי קיומה של קהילה אחת עם בית דין אחד ושחיטה אחת, כדי למנוע היווצרות קהילות נפרדות¹¹.

לקראת הקמת המדינה הונח הבסיס להסדרת ענייני דת ומדינה ב'מכתב הסטטוס קוו'¹², שנשלח ע"י בן גוריון בשם הנהלת הסוכנות היהודית להסתדרות אגודת-ישראל בשנת תש"ז. זהו מכתב כללי המונה מספר עקרונות מוסכמים אך אינו יורד לפרטים. במכתב מוזכרת מחוייבות המוסדות הממלכתיים לספק מזון כשר ואין הוא עוסק בנושא הכשרות והפיקוח עליה¹³.

ב. ראשית ימי המדינה

עם הקמת המדינה עוגנה פעילות המועצות הדתיות בחוק¹⁴, ומכוחו נוספו מועצות חדשות רבות¹⁵. החוק אינו מפרט מהם השירותים שעל המועצה הדתית לספק¹⁶, אולם מוסכם שתחום הכשרות כלול בהם ומכוחו תיקן המשרד לשירותי דת תקנות שונות¹⁷. החוק מחייב את המועצות הדתיות לפעול לפי הוראות הרבנות המקומית והרבנות הראשית¹⁸. המועצה הדתית היא, למעשה, הזרוע המבצעת של מדיניות הרבנות.

באייר תשי"ד הוטל על ועדת הפנים של הכנסת לדון ולהגיש המלצות כיצד להתמודד עם ריבוי מקרי הזיוף והרמאות בכשרות. כעבור שנה הניחה הוועדה על שולחן הכנסת את המלצתה לחוקק חוק מיוחד לאיסור הונאה בכשרות¹⁹, משום שהחוקים הקיימים למניעת הונאה במסחר לא נותנים מענה מספק לתחום הכשרות, כפי שיפורט להלן. לאחר ארבע שנים הגיש ח"כ זרח ורהפטיג הצעת חוק למניעת הונאה בכשרות המסתמכת על המלצה זו. בדברי ההסבר לחוק צוין שבארה"ב ובבריטניה קיימים חוקים כאלה²⁰. הצעת החוק נבלמה על-ידי

שר המשפטים פנחס רוזן²¹. ההצעה הועלתה שוב כהצעת חוק ממשלתית בשנת תשכ"ו²² ובשנת תשל"ד, אך השלמת החקיקה נדחתה בתשע שנים נוספות²³.

ג. הסדרה בחוק

רק בעשור הרביעי לקיומה של המדינה התקבלו החוקים המסדירים את מעמדה של הרבנות הראשית בכלל ובתחום הכשרות בפרט. בשנת תש"ם התקבל חוק הרבנות הראשית²⁴, המונה בין תפקידיה של מועצת הרבנות הראשית את "מתן תעודות הכשר על כשרות"²⁵ אך אינו מפרט דבר בנושא.

— ” —
הסמכות הבלעדית למתן תעודת הכשר נתונה למועצת הרבנות הראשית ולרב המקומי המכהן במקום בו נמצא בית האוכל או מפעל הייצור

בשנת תשמ"ג נחקק חוק איסור הונאה בכשרות הקובע כי הסמכות הבלעדית למתן תעודת הכשר נתונה למועצת הרבנות הראשית ולרב המקומי המכהן במקום בו נמצא בית האוכל או מפעל הייצור ובמערכת הבטחון נתונה הסמכות לרב הראשי לצה"ל²⁶. כפועל יוצא מבלעדיות זו קובע החוק כי בתי אוכל, מפעלי ייצור וחנויות לא יציגו עצמם בכתב או בפרסום ככשרים, אלא

אם יש בידם תעודת הכשר וכן לא יציגו ככשר מוצר שאינו כשר²⁷. גם שוחט רשאי להציג את שחיטתו ככשרה רק אם בידו תעודת שוחט מגורם מוסמך²⁸. החוק קובע עונש של עד שנת מאסר למי שעובר עליו²⁹ ומסמיך את הרבנות הראשית לשמש כערכאת ערר בנושא: "מי שסרבו לתת לו תעודת הכשר רשאי לערור על כך לפני מועצת הרבנות הראשית לישראל; החלטת המועצה בערר תינתן תוך מאה ימים"³⁰.

סמכותה הבלעדית של הרבנות הראשית בתחום הכשרות, מעוגנת גם בחוק בשר ומוצריו תשנ"ד-1994 האוסר על ייבוא בשר, אלא אם התקבלה תעודת הכשר³¹.

ד. בין הונאה בכשרות להונאה בתחומים אחרים

בדברי ההסבר לחוק איסור הונאה בכשרות ובדיונים שנערכו לאורך השנים, הועלו מספר נימוקים לצורך בחוק מיוחד למניעת הונאה בכשרות ולהבדל בינה לבין

הונאה בתחומים אחרים³²:

1. ההונאה בתחום הכשרות קלה יותר מאשר בתחומים אחרים, משום שאין הבדל מוחשי הניכר לעין בין מוצר כשר לשאינו כשר ועל כן נדרשת הגנה חוקית נוספת בנושא, כפי שהמחיש זאת השר יוסף בורג: "יש דברים שניתן לבדוקם בבדיקה חיצונית. קניית יין לבן ופתאום אתה

רואה שהוא אדום; קניית יין מתוק ופתאום מתברר שהוא חמוץ. אבל לגבי מוצרי בשר אינך יודע האם הבשר הוא מבהמה כשרה, ואינך יודע האם השחיטה היתה כשרה, והאם הבדיקה של הריאות היתה כפי שהיא צריכה להיות. אם כן, לגבי מוצרים אלה לא יכולה להיות בדיקה חיצונית, אלא צריכה להיות בדיקה מהותית משמעותית"³³. לסיכום: "פועל יוצא מן האמור, שהפיקוח

בתחום הכשרות מתמקד בתהליך ולא בתוצאה הבאה לידי ביטוי במוצר המזון המוגמר"³⁴.

2. הנזק הנגרם לצרכן במקרה זה אינו ניתן לתיקון. חומרתה בכך ש"היא נוגעת בעניינים שבדת ובאמונה, והיא גורמת למרומים כאב נפשי עמוק ע"י פגיעה ברגשותיהם בעניין הקדוש להם. "גדולה הונאת דברים מהונית ממון שזה ניתן להישבון וזה אינו ניתן

להישבון, זה בממונו וזה בגופו" (רמב"ם הל' מכירה פי"ד הי"ח)³⁵.

3. בענייני כשרות קל יותר להטעות את הצרכן, שכן ההכרעה בהם מורכבת מאד ודורשת ידע ומומחיות לצד התמצאות בדעות השונות וברמות הקפדה מגוונות: "דבר זה עלול להביא לידי חוסר אכידות ביישומם של כללי הכשרות, ובהתאם לכך, להגדיל את הסיכוי להטעייתם של הצרכנים"³⁶. מסירת הסמכות להגדיר את המושג 'כשר' בידי רשות אחת מרכזית מונעת הטעיה זו.

— ” —

ההונאה בתחום הכשרות קלה יותר מאשר בתחומים אחרים, משום שאין הבדל מוחשי הניכר לעין בין מוצר כשר לשאינו כשר

— ” —

בענייני כשרות קל יותר להטעות את הצרכן, שכן ההכרעה בהם מורכבת מאד ודורשת ידע ומומחיות לצד התמצאות בדעות השונות וברמות הקפדה מגוונות

4. הפיתוי להונאת צרכנים בתחום הכשרות גבוה במיוחד לאור הביקוש הגבוה למזון כשר והרווח הכלכלי שנובע מהצגת מקום ככשר. שיקול זה יחד עם הטורח וההוצאה הכרוכים בשמירת הכשרות מגדילים את הסיכוי להונאה או הטעיה מצד בתי האוכל³⁷.

לאור כל זאת קבע החוק כי רק הרבנות הראשית והמוסמכים מטעמה, וכן הרבנויות המקומיות מוסמכים להגדיר מזון או בית-אוכל ככשר. מתנגדי החוק טענו כי אין עדיפות לאישור הרבנות על פני אישור מרבנים אחרים או גופים רפורמיים. לעומתם השיב ח"כ אליעזר קולס (ליכוד), יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט שהכינה את החוק: "...אנו עוסקים בחוק זה בתעודת כשרות לפי דיני ישראל, לפי דין תורה, ולא לפי הדת הבודהיסטית או כל דת אחרת שהיא. לכן צריכה להיות רשות מוסמכת, ורשות מוסמכת אחת, שתיתן תעודת הכשר"³⁸. הוא השווה את הדבר לתחומים אחרים שבהם נדרשת הצבת קריטריונים למתן רישיון: "גם בנושאים אחרים, כגון חוק רישוי עסקים, ענייני תברואה ועניינים אחרים, איננו פונים לכל אזרח ולכל אדם במדינת ישראל ואומרים שהוא ייתן רישיון לעסק, שהוא ייתן אישור שאותו עסק נקי, אלא פונים לרשות המוסמכת. בענייני דת במדינת ישראל - מועצת הרבנות הראשית היא הרשות המוסמכת".

סיכום

צריכת מזון כשר היא מהמאפיינים הבולטים של החיים היהודיים. בכל קהילה תפס נושא הכשרות מקום מרכזי בתפקידו של הרב ובאחריותם של פרנסי הקהילה. התקבצות עם ישראל לארצו והקמת המדינה יחד עם ההתפתחות הגדולה של תעשיית המזון ושיווקו, מרחיבים אחריות זו באופן ניכר. לכן מראשית ימי היישוב ניתנה הדעת על הסדרת הנושא ובמיוחד מאז הקמת המדינה.

מכיוון שמדובר בתחום בעל מאפיינים ייחודיים נדרשת חקיקה מותאמת אליו, ובהתאם לכך - בניית מנגנונים אמינים, יעילים ומתקדמים לביצוע עבודת הפיקוח והבטחת כשרות המזון. מדינת ישראל כמדינה יהודית אשר מרבית תושביה צורכים מזון כשר מחויבת לכך.

אבני דרך

ממשלת המנדט מכירה ברבנות הראשית כסמכות עליונה בענייני יהדות. מוקמות 'מועצות השחיטה המקומיות' הכפופות להוראות הרבנות הראשית.

תרפ"ח
1927

סמכות מועצות השחיטה מורחבת לכלל שירותי הדת והן הופכות ל'מועצות הדתיות'.

תרצ"ז
1937

מכתב הסטטוס קוו - ההנהגה הציונית מתחייבת לספק מזון כשר בכל המוסדות הלאומיים של המדינה שתקום.

תש"ז
1947

הכנסת מחוקקת את 'חוק תקציבי השירותים הדתיים היהודיים' המסדיר את פעילות המועצות הדתיות כממונות על שירותים אלו ואת תיקצובן ודרכי מינוין.

תש"ט
1949

החוק עבר תיקונים ושינויים ובגרסתו המורחבת נקרא 'חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב]'. התשל"א-1971'. החוק קובע כי פעילות המועצות הדתיות תהיה כפופה להוראות הרבנות המקומית והרבנות הראשית. החוק אינו מזכיר במפורש את תחום הכשרות, אך הגופים הביצועיים והשיפוטיים ראו את הכללתו כדבר המובן מאליו.

ועדת הפנים של הכנסת ממליצה לחוקק חוק מיוחד למניעת הונאה בכשרות.

תשט"ו
1955

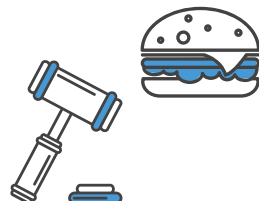
ניסיון ראשון לחוקק חוק איסור הונאה בכשרות.
הניסיון כשל וניסיונות נוספים נערכו בשנת
תשכ"ו-1966 ובשנת תשל"ד-1974.

תשי"ט
1959

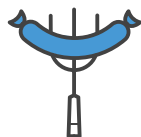
נחקק 'חוק הרבנות הראשית' המונה בין תפקידיה
את 'מתן תעודות הכשר על כשרות'.

תש"ם
1980

נחקק 'חוק איסור הונאה בכשרות', האוסר הצגת
מזון ככשר ללא תעודת הכשר, ומעניק למועצת
הרבנות הראשית או למוסמכים מטעמה סמכות
בלעדית למתן תעודת הכשר.

תשמ"ג
1983

נחקק חוק בשר ומוצריו המתיר לייבא רק בשר
כשר.

תשנ"ד
1994

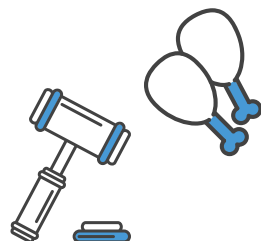
בג"ץ 11157/03 (אירוח גולן) קובע שהחוק מאפשר,
למעשה, לרבנות הראשית לאכוף קריטריונים
אחידים של כשרות על רבניות מקומיות.

תשס"ז
2007

הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק 'איסור הונאה
בכשרות (כללים אחידים למתן תעודת הכשר)'
שנועדה להסדיר בחוק את סמכות הרבנות
הראשית לאכיפת קריטריונים אחידים, ואת הנהלים
הקשורים בנושא השגחה בכלל (אגרות, הסמכה,
מינהל תקין ועוד).

תשע"ד
2014

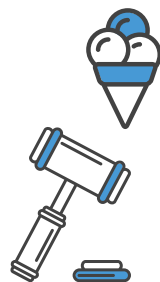
בג"ץ 3336/04 (בג"ץ התנועה להגינות שלטונית), מחייב את המדינה לשנות את נוהל העסקת משגיחי הכשרות, ולנתק את יחסי עובד-מעביד בין המשגיח למושגח. המצב הפוליטי בישראל ומערכות הבחירות החוזרות הביאו לעיכובים בקידום התהליך. נכון לכתובת שורות אלה הנושא טרם הוסדר ובית המשפט אישר דחיה אחר דחיה של מועד הביצוע.

תשע"ז
2017

דנג"ץ 5026/16 (דנג"ץ גיני) הכריע כי לפי החוק אסור לפרסם מקום ככשר אם אין בידו תעודת הכשר מטעם הרבנות, אולם הוא רשאי להציג את הפעולות שהוא נוקט לשמירת כשרות תוך הדגשה כי אין השגחה של הרבנות ומבלי שישתמש במילה 'כשר' או באחת מהטיותיה

תשע"ז
2017

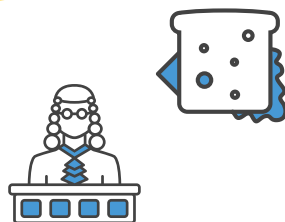

הונחו על שולחן הכנסת מספר הצעות חוק: 'הצעת חוק: הסדרה רגולטורית של מערך הכשרות במסגרת חוק איסור הונאה בכשרות' (ח"כ אופיר סופר) הדומה בעיקרה להצעת חוק 'איסור הונאה בכשרות (כללים אחידים למתן תעודת הכשר)' שהונחה בתשע"ד-2014.

תש"ף
2020

'הצעת חוק להסדרת שירותי ההשגחה על הכשרות' (ח"כ משה ארבל), העוסקת בהסדרת יחסי משגיח-מושגח.

'הצעת חוק הסדרת שוק הכשרות בישראל, התש"ף-2020' (סיעת 'ישראל ביתנו'), שמטרתה להפקיע את סמכויות הרבנות הראשית בנושא הכשרות.

כשרות בישראל - תמונת מצב

א. הבסיס החוקי

פעילות מערך הכשרות במדינת ישראל נשענת כיום על שלשה חוקים:

1. חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשל"א-1971, המסדיר את מינויו ופעילותן של המועצות הדתיות בישראל כגוף המנהלי והארגוני שמופקד על מתן שירותי הדת בישראל ומחוייב לפעול לפי פסיקת הרבנות המקומית והרבנות הראשית לישראל³⁹.

2. חוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ם-1980, המגדיר את המבנה והסמכויות של מועצת הרבנות הראשית, ובכללן "מתן תעודות הכשר על כשרות"⁴⁰.

3. חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983, הקובע כי הסמכות הבלעדית להעניק תעודת הכשר נתונה לרבנות הראשית ולממונים מטעמה, וכן לרבנים מקומיים בתחום השיפוט הנתון לסמכותם ולרב הראשי לצה"ל במסגרת הצבא וזרועות הבטחון⁴¹.

החוק אוסר על הצגת מקום ככשר אם לא ניתנה לו תעודת הכשר ע"י הגורם המוסמך לכך בחוק⁴², וכולל שורת איסורים וסייגים נוספים שמטרתם למנוע הטעיה של צרכן המזון הכשר. החוק גם מאפשר למי שסירבו לתת לו תעודת הכשר לערור על כך בפני מועצת הרבנות הראשית לישראל⁴³.

הסעיף בחוק המגדיר מי רשאי להעניק תעודת הכשר, עמד במוקד עתירה לבג"ץ שהגישו שני מסעדנים מירושלים אשר הציגו את בתי העסק שלהם ככשרים למרות שלא היו ברשותם תעודות כשרות מטעם הרבנות (שכאמור רק היא מוסמכת להעניק תעודות אלה). העותרים ביקשו להסתפק בהצגת תעודות מטעם ארגון פרטי⁴⁴.

— ” —

יחד עם זאת, בית המשפט,
ברוב דעות, פתח את מה
שכונה על ידו 'השער
השלישי'... פסיקה זו
איפשרה בפועל לכל המעוניין
להקים מערך כשרות פרטי
ללא פיקוח, ללא רגולציה
וללא כל סטנדרטים ברורים
'כשר' בתעודה היוצאת
מתחת יד

הרבנות הראשית השיבה שהמעשה מהווה עבירה על החוק ולכן דין העתירה להידחות. בית המשפט אכן דחה את העתירה, למרות שהיועץ המשפטי לממשלה הסכים לעמדת העותרים ולשם כך פירש את החוק באופן מפותל. הוא אף דרש לקיים דיון נוסף בנושא בהרכב מורחב. בקשתו נענתה בחיוב אולם גם ההרכב המורחב קבע כי רק הרבנות מוסמכת להעניק תעודת הכשר ובלעדיה נאסר על בתי עסק כל שימוש במילה 'כשר' על הטיית השונות, או במונחים שמשמעותם דומה⁴⁵. יחד עם זאת, בית המשפט,

ברוב דעות, פתח את מה שכונה על ידו 'השער השלישי' שלפיו מותר להציג "מצג אמת בדבר הסטנדרטים עליהם הוא מקפיד ואופן הפיקוח על שמירתם הכולל גם הבהרה מפורשת כי אין בידו תעודת הכשר"⁴⁶.

פסיקה זו איפשרה בפועל לכל המעוניין להקים מערך כשרות פרטי ללא פיקוח, ללא רגולציה וללא כל סטנדרטים ברורים בתנאי שלא יציין את המילה 'כשר' בתעודה היוצאת מתחת ידו.

ב. מבנה המערכת וחלוקת הסמכויות

על בסיס חוקים אלו והנוהג שהחל להתפתח עוד לפני הקמת המדינה, התגבש מבנה מערך הכשרות:

מועצת הרבנות הראשית לישראל - מגבשת מדיניות בנושאים הלכתיים ומקצועיים, קובעת נהלים⁴⁷ ומסמיכה רבנים להעניק הכשר במקומות שאין בהם רב מקומי⁴⁸. באמצעות אגף הכשרות הארצי המורכב ממחלקות מקצועיות לתחומים השונים⁴⁹ היא מלווה את הרבנויות המקומיות ומבקרת את עבודת ההשגחה. האגף כולל

כיום מתיר החוק לעסק להציג עצמו ככשר רק אם יש בידו תעודה מהרבנות הראשית, מרב המוסמך על ידה או מהרב המקומי. בהיעדר תעודה כזאת הצגת המקום ככשר מהווה עבירה פלילית, אולם אם קיימת תעודת כשרות כדין רשאי בעל העסק להוסיף עליה תעודות נוספות הניתנות לו ע"י גופים פרטיים (בד"צים)

את מחלקת השחיטה בחו"ל ומחלקת היבוא הכפופות אליו באופן ישיר ואת היחידה הארצית לאכיפת חוק איסור הונאה בכשרות⁵⁰.

רבנים מקומיים או אזורים –⁵¹ מוסמכים להעניק תעודות הכשר לבתי עסק בתחום הרשות בה הם מכהנים⁵². בצה"ל ובזרועות הבטחון נתונה סמכות זו לרב הצבאי הראשי⁵³. הרב המקומי קובע את מדיניות הכשרות באזור שתחת אחריותו ואת התנאים למתן תעודת הכשר. רוב תעודות הכשרות בארץ ניתנות על-ידי הרבניות המקומיות ולא על-ידי הרבנות הראשית.

המשרד לשירותי דת - אחראי על בניית

כלים לתפעול מערך הכשרות מבחינה כלכלית, מנהלית וארגונית. השר לשירותי דת מוסמך לתקן תקנות ליישום המדיניות ההלכתית והחוקים הרלוונטיים, לקבוע אגרות על שירותי הכשרות ועוד⁵⁴. המשרד ממונה על המועצות הדתיות, מסייע להן בתפעול מערך הכשרות ומפקח על פעילותן⁵⁵.

המועצות הדתיות - אמונות על הפעלת מערך הכשרות על פי הוראות הרב המקומי ועל ההיבטים המינהליים החל מקבלת בקשה לתעודת הכשר, דרך השמת משגיחים לפי היקף השעות שקובע הרב לכל בית עסק וכלה בגביית האגרה ומתן התעודה. לצורך כך הן מעסיקות מפקחי כשרות שאחראים על עבודת המשגיחים ובמידה שהיקף הפעילות מצריך זאת ממנות מנהלי מחלקות כשרות. בחלק מהמקומות הן מעסיקות באופן ישיר גם את משגיחי הכשרות⁵⁶.

במקרים רבים, במקומות בהם לא פועלת מועצה דתית אין בידי הרב המקומי כלים להספקת שירותי הכשרות ובכלל זאת העסקת מפקחים, עבודות מינהלה, גביית אגרות ועוד. הדבר פוגע מאד ברמת הכשרות בבתי העסק⁵⁷.

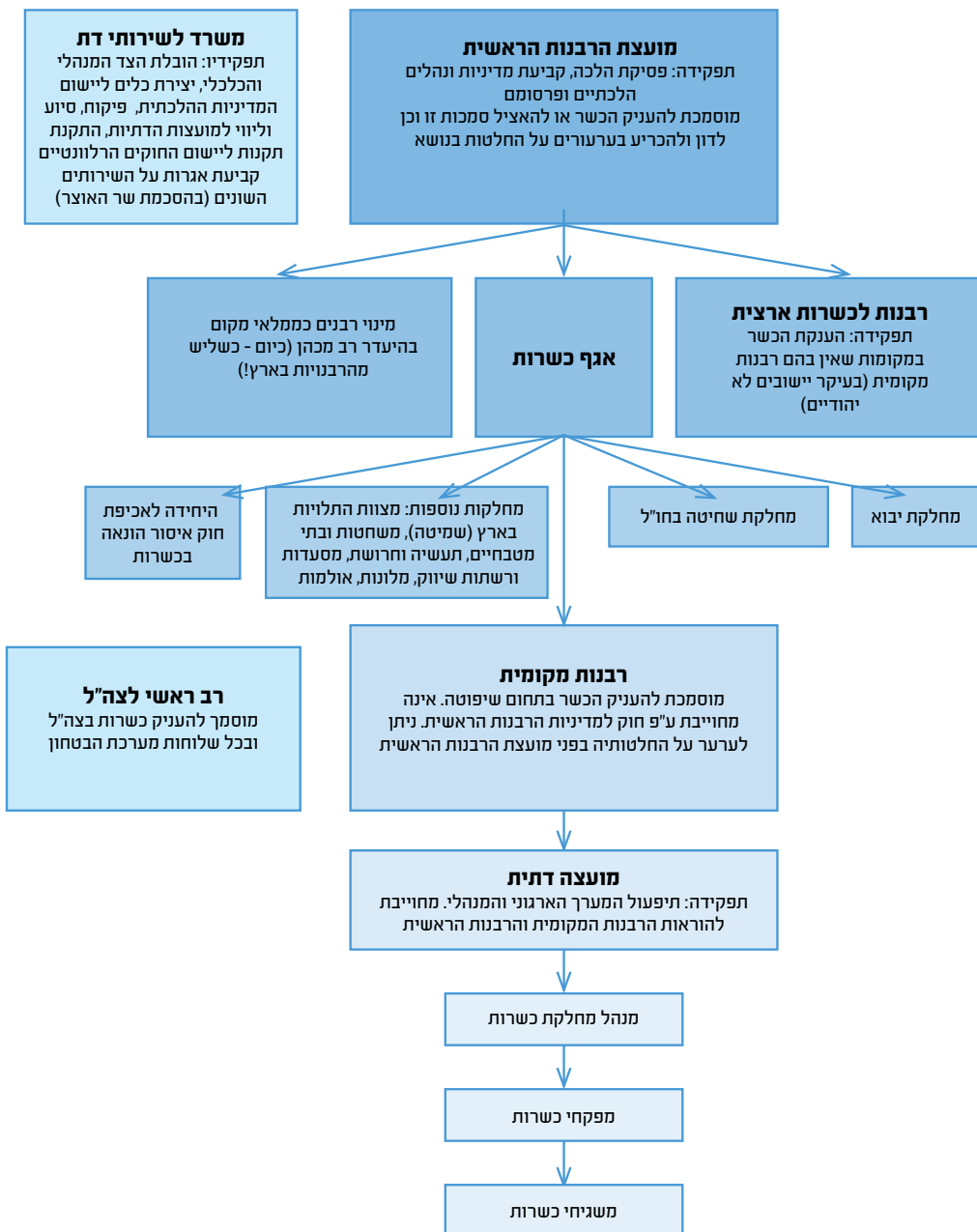
בתי העסק - הגופים המבקשים תעודת כשרות. מלבד היותם מקבלי השירות הם מהווים גם חלק מהמערכת, משום שבדרך כלל הם המעסיקים של משגיחי

הכשרות⁵⁸. זיקה זו שבין המשגיח למושג יוצרת ניגוד עניינים בעייתי ועומדת בראש הנושאים שנדרש לשנות במערך הכשרות⁵⁹. כאמור, כיום מתיר החוק לעסק להציג עצמו ככשר רק אם יש בידו תעודה מהרבנות הראשית, מרב המוסמך על ידה או מהרב המקומי. בהיעדר תעודה כזאת הצגת המקום ככשר מהווה עבירה פלילית, אולם אם קיימת תעודת כשרות כדין רשאי בעל העסק להוסיף עליה תעודות נוספות הניתנות לו ע"י גופים פרטיים (בד"צים). **משגיחי הכשרות** - אחראים על התנהלות בתי העסק בהתאם לתנאי הכשרות. בדרך כלל מועסקים על ידי בתי העסק ובמקרים אחרים ע"י חברות כוח אדם או המועצה הדתית. את ההנחיות ההלכתיות הם מקבלים מהרב נותן הכשרות הקובע גם את כללי שיבוצם בבתי העסק והיקף שעות עבודתם. כפי שצוין, המשגיחים כפופים מבחינה מקצועית והלכתית למפקחי הכשרות מטעם המועצה הדתית.

מבנה מערך הכשרות בישראל

מכחישי כשרות

— ” —

**לקואליציה נגד הכשרות
הממלכתית חברו ארגוני
שמאל קיצוני חילוניים
פרוגרסיביים החותרים
להפרדת הדת מהמדינה
באופן מלא והפיכתה
למדינת כל אזרחיה**

בשנים האחרונות עוברת מערכת הכשרות הממלכתית טלטלה מצד גורמים המבקשים להפריט אותה, להחלישה ולפגוע בסמכויותיה, מתוך הבנה כי השחרת פניה של הרבנות הראשית תקדם את רעיון הפרדת הדת מהמדינה.

לקואליציה נגד הכשרות הממלכתית חברו ארגוני שמאל קיצוני חילוניים פרוגרסיביים החותרים להפרדת הדת מהמדינה באופן מלא והפיכתה למדינת כל אזרחיה הנוהגים לנפח נתונים על

עלויות הכשרות שלטענתן הן הסיבה למחירי המזון והתיירות הגבוהים בישראל. לצדם פועלים ארגונים מקרב המגזר הדתי (שחלקם בעלי כוונה טובה) העוסקים באובססיות בהבלטת כל בעיה או חולשה במערך הכשרות וניצולה לצורך תעמולה בתיאום עם כלי התקשורת כגון מקרים ספורים של משגיח כשרות או רב שסרח. זאת לטובת קידום אידאולוגיה של הפרטה ופירוק הרבנות הראשית ותוך התעלמות מוחלטת מכשלים רבים שנמצאו בכשרות הפרטית שהוקמה בשנים האחרונות. לאלו חברו בעלי הון ואינטרסים בשוק המזון כדי לקדם את פירוק המערך הממלכתי.

א. רפורמת הכשרות

לאחרונה עברה בכנסת במסגרת 'חוק ההסדרים' רפורמה מקיפה במערכת הכשרות. הרפורמה הנערכת ללא שיתוף הרבנות הראשית ובניגוד לדעתה, מבקשת להפריט לחלוטין את מערכת הכשרות לתאגידים עסקיים תחת קריטריונים ורגולציה של הרבנות הראשית וזוכה להתנגדות כל מומחי הכשרות בישראל, ואף מבקר המדינה (שפרסם דו"ח מקיף על בעיות מערכת הכשרות) כתב כי עקרונות ההפרטה עלולים

להזיק עוד יותר למערכת.

ע"פ הרפורמה, גוף כשרות פרטי שלא ירצה לעמוד בסטנדרטים של הרבנות הראשית יוכל למנות לעצמו גוף מייעץ של שלושה רבנים בעלי כושר לרבנות עיר, ולקבל תו תקן אלטרנטיבי למתן ופיקוח כשרות.

אנו עלולים למצוא את עצמנו במצב בו מאות גופי כשרות אינם עומדים בשום סטנדרט אחיד, כולל אפשרות שחברות מזון גדולות יקימו לעצמן תאגידי כשרות פרטיים כדי 'לחסוך' בבעיות ובביקורת אמיתית.

מהלך זה עתיד לחזק את שיטת ה"בד"צים שיקבלו גושפנקה חוקית לסטנדרטים משלהם, ולהביא לתחרות חומרות' חדשה ביניהם. במקביל, תאגידי פרטיים שיבקשו להוריד את המחיר כדי להשיג 'לקוחות' נוספים יורידו בהתאמה את רמת הכשרות כדי לשכנע בתי עסק לרכוש דווקא את הכשרות שלהם.

חשוב לחדד: מהותו של פיקוח הכשרות כולל בתוכו סנקציות והסרת כשרות במקרה של הפרת נהלים. המועצה הדתית והרבנות המקומית אינם גוף עסקי אלא גוף בלתי תלוי שמשכורות עובדיו אינן מושפעות מכמות העסקים שתחת השגחתו. לא לחינם חוקקה מדינת ישראל את 'חוק הונאה בכשרות' המעניק 'שיניים' ומאפשר לקנוס, להעניש ולהסיר תעודת כשרות לבתי עסק שאינם עומדים בנהלים. אם נהפוך את מערכת הכשרות לגוף עסקי

— ” —
הרפורמה הנערכת ללא שיתוף הרבנות הראשית ובניגוד לדעתה, מבקשת להפריט לחלוטין את מערכת הכשרות לתאגידי עסקיים תחת קריטריונים ורגולציה של הרבנות הראשית חזקה להתנגדות כל מומחי הכשרות בישראל

— ” —
אנו עלולים למצוא את עצמנו במצב בו מאות גופי כשרות אינם עומדים בשום סטנדרט אחיד, כולל אפשרות שחברות מזון גדולות יקימו לעצמן תאגידי כשרות פרטיים כדי 'לחסוך' בבעיות ובביקורת אמיתית

תחרותי, יעמדו גופי הכשרות בפני בעיה משום שמטרתם כגופים מבקרים, מפקחים ומענישים בעת הצורך, עומד בסתירה לרצון הטבעי להשיג יותר 'לקוחות' ולזכות במוניטין; התאגידים, שיזכו לרווח ישיר כתוצאה מכל בית עסק שמצטרף ויהיו תלויים כלכלית לחלוטין בבתי העסק, יעמדו בפני פיתויים גדולים ויתקשו מאד להכריע בין המוניטין ומקור הפרנסה שלהם לבין עימות עם בתי העסק שגם כך כוחם יעלה מול הגוף המבקר בשל יכולתם לאיים ולעבור לגוף מתחרה אם יראה להם שהגוף הראשון מערים יותר מדי 'קשיים' ו'חומרות' או שאינו מטאטא דברים מתחת לשטיח. הפרטת מערכת הכשרות נותנת מנוף לחץ בידי הגופים המבוקרים על מי שאמור לבקר ולהעניש אותם בעת הצורך. אם עד היום רק המשגיח היה מקבל את שכרו מבעל העסק, לאחר הרפורמה המבנה הכלכלי של כל גוף הכשרות יבנה אך ורק על בעלי העסקים!

בכלל, תחרות היא עניין חיובי כאשר הצרכנים דורשים מוצר איכותי במחיר טוב. אז מתחרים היצרנים ביניהם על ייצור אמין ואיכותי במחיר אטרקטיבי לצרכן.

מכיוון שחלק ניכר מן הציבור החפץ במזון כשר אינו מיטיב להבחין בין סוגי הכשרויות ודרישותיהן ומתנהל בסוגיה זו בתמימות וכסומא באפלה ומסתפק בתעודה או בחותמת על המוצר, תהיה אשר תהיה, צרכני המזון - המסעדרים, יצרני המזון והציבור הרחב - מתמקדים בעיקר בשורת המחיר. ממילא, גופי הכשרות יאלצו להוריד את הרף כדי לאפשר מחיר זול ככל שניתן על 'השירות'.

גם את התוצאה המקווה של הורדת מחיר פיקוח הכשרות הרפורמה לא תשיג, ואף להפך: למעט תאגידי כשרות שייאלצו להוריד את רמת הכשרות באופן קיצוני כדי להצליח להוריד את המחיר לבעל העסק, שאר התאגידיים יאלצו להעלות את המחירים לבעלי העסקים וממילא לצרכנים כדי לכסות את הוצאות המנהלה. בנוסף, בד"צים רבים נסמכים כיום על משגיחי הכשרות של הרבנות הראשית. בעתיד, לא יוכל תאגיד אחד להסתמך על משגיחי תאגיד אחר; חברות מזון שביקשו למכור מזון למנעד רחב של סועדים יצטרכו לקבל את אישורם של שניים או שלושה תאגידיים שונים והתוצאה תהיה ייקור דרמטי של מחיר ההשגחה.

ובכלל, הרעיון לאפשר סטנדרט אלטרנטיבי על ידי שלושה רבנים הוא רעיון הנוגד את יסודות המנהל התקין לפיו נקבע סטנדרט ביקורת אחיד שיש לעמוד בו ויגדיל את הבלגן וחוסר הסדר. כשם שקיימים רופאים טובים בישראל, אך אף בית חולים

— ” —

**משרד האוצר מתנגד
לתוספת תקנים ותקציב
לרבנות הראשית וגופים
ליברליים מתנגדים
לכך מפני שהם חפצים
בהחלשתה. ללא תוספת
עשרות או אולי מאות תקני
מפקחי כשרות, אין שום
יכולת ממשיית לפיקוח
ורגולציה על עשרות או
מאות תאגידיים ואלפי בתי
עסק**

לא יכול לקבוע סטנדרטים לעצמו תוך התייעצות עם רופאים ובעלי מקצוע אלא אך ורק משרד הבריאות, וכשם שבצבא לא נשמעים למפקדים מן העבר או אסטרטגים בעלי שם אלא אך ורק למפקד הממונה, כך במערכת הכשרות לא ייתכן לאפשר סטנדרט שונה מהנקבע על ידי הרבנות הממלכתית.

בנוסף, שיתוף פעולה עם גורמים שכל חפצם הפרדת דת ומדינה, דחיקת היהדות מהמרחב הציבורי ומאבק ב'הדתה', אינם עתידים לשאת פירות טובים ולוודאי שאינם עשויים לקדם את מדינת ישראל כמדינה בעל צביון ומרחב יהודי על פי חזון הציונות הדתית.

ראוי לציין, ששר הדתות לא התנה את החלת הרפורמה בהוספת תקציב ותקנים לרבנות הראשית (שעל פי הרפורמה עתידה לשמש כרגולטור וגוף פיקוח על תאגידי הכשרות הפרטיים). משרד האוצר מתנגד לתוספת תקנים ותקציב לרבנות הראשית וגופים ליברליים מתנגדים לכך מפני שהם חפצים בהחלשתה. ללא תוספת עשרות או אולי מאות תקני מפקחי כשרות, אין שום יכולת ממשיית לפיקוח ורגולציה על עשרות או מאות תאגידיים ואלפי בתי עסק. בהצטרף לכך שהיכולת המעשית לשלול מתאגיד את רישיון ההשגחה בעת תקלה, כאשר מנגד עומדים עובדים שפרנסתם תיפגע, תביעות משפטיות ושיימינג' ברשתות החברתיות, הינה יכולת מוגבלת ביותר. המשמעות היא הורדת רמת הפיקוח באופן דרמטי. לסיכום, הרפורמה, שמטרתה לכאורה לתקן את הטעון תיקון במערכת הכשרות, תביא לפגיעה קשה ביותר במערכת ולהורדת רמת הכשרות.

ב. מי ישלם את הנזק?

המחיר של ייקור פיקוח הכשרות הוא ברור וחמור: כמות העסקים הכשרים תפחת, ובהתאמה גם כמות המוצרים הכשרים, יותר ישראלים שמעוניינים באוכל כשר יתפשרו ויאכלו בבית עסק ללא תעודת כשרות.

תג המחיר של פירוק והחלשת מערך הכשרות הממלכתי עלול להיות יקר מאד. ארגון רבני 'צהר', שהקים מערך כשרות משלו בהתבסס על פסיקת בג"ץ,

טוען כי הפרטת תחום הכשרות תטיב עמה ותיצור תחרות שתגביר את האיכות ואת הסטנדרטים של מערכת הכשרות. בניגוד לטענותיו, הפרטת תחום הכשרות ומסירתו לידי ידיים פרטיות ולכוחות השוק תביא בהכרח דווקא לפגיעה ברמת הכשרות; כיוון שכאמור מרבית הציבור יקנה כל מוצר 'כשר', עשרות ואולי אפילו מאות 'גופי כשרות', ביניהם גופים מפוברקים, עסקיים או רפורמיים שיזהו את הפוטנציאל העסקי, יעניקו תעודות כשרות 'מהודרות' שישתלבו ויתערבו בקלות בין שלל צבעי הקשת של התעודות וההכשרים שיציפו את השוק. כבר היום משתמשים גופים פיקטיביים בניסוח תעודת הכשרות של 'צהר' לעסקים שתחת כשרותם והבלגן גובר. הציבור הדתי והחרדי ילמד ככל הנראה להיזהר, אך 'עמך ישראל', החפץ גם הוא במזון כשר יכשל בהכרח באכילת מאכלים שאינם כשרים.

הקיטוב בעם סביב סוגיית הכשרות יעמיק ויותר אנשים ממגזרים שונים יימנעו מלאכול איש אצל חברו. המאבקים בין המגזרים השונים והטענות נגד איכות הכשרות של תאגידיים כאלה ואחרים יביאו למיאוס נוסף של הציבור - שישמע יותר ויותר שלא כל דבר שעליו החותמת 'כשר' אכן כשר הוא - במערכת הכשרות.

התוצאה המרה תהיה פחות כשרות במדינה היהודית.

— ” —

המחיר של ייקור פיקוח הכשרות הוא ברור וחמור: כמות העסקים הכשרים תפחת, ובהתאמה גם כמות המוצרים הכשרים, יותר ישראלים שמעוניינים באוכל כשר יתפשרו ויאכלו בבית עסק ללא תעודת כשרות

הליקויים במערך הכשרות ופתרונם

— ” —

במערך הכשרות קיימות בעיות המסרבנות את תפקודו ולעיתים אף מעוררות שאלות הלכתיות. כדי לפתור את הבעיות הללו יש צורך בהשלמות חקיקה ובמתן כלים ליישומן לצד יישום עקבי של הנהלים והסמכויות הקיימים.

במערך הכשרות קיימות בעיות המסרבנות את תפקודו ולעיתים אף מעוררות שאלות הלכתיות. מבנה המערכת ומדרג הסמכויות אינם מוגדרים כראוי והדבר יוצר ליקויים המחייבים תיקון. כדי לפתור את הבעיות הללו יש צורך בהשלמות חקיקה ובמתן כלים ליישומן לצד יישום עקבי של הנהלים והסמכויות הקיימים.

נושאים אלה הועלו בדו"חות מבקר המדינה⁶⁰ ונדונו במספר עתירות לבג"ץ⁶¹. בעקבות זאת הוקמו לאורך השנים מספר ועדות בדיקה הן מטעם הרבנות והן

מחוצה לה⁶². הוועדות בחנו את הנושא והמליצו על תיקונים שדווקא העיקריים שבהם לא יושמו. להלן נסקור את הבעיות המרכזיות והתיקונים שהוצעו.

א. אחריות בלי סמכות

החוק הקיים רואה ברבנות הראשית את הממונה המוסמכת הבלעדית על הכשרות במדינת ישראל, כך עולה גם מפסיקות בתי המשפט. בהתאם לכך, היא פוסקת הלכה וקובעת מדיניות כשרות ונהלים ליישומה (נהלים אלה פורסמו בקובץ מקיף ומפורט שהופץ לרבנויות המקומיות⁶³), מפרסמת עדכונים שונים ואף עורכת ביקורות.

החוק אינו מחייב את הרבנויות המקומיות לפעול דווקא ע"פ נהלי הרבנות

הראשית⁶⁴ ואינו מעניק לרבנות הראשית סמכות וכלים מספיקים כדי לאכוף את מדיניותה או לנקוט בצעדים נגד חריגות חמורות⁶⁵. לכן קיימים הבדלי מדיניות בין הרבניות המקומיות השונות בנוגע להכרעות הלכתיות, נהלי ההשגחה וקביעת היקף שעות ההשגחה הנדרש.

מכיוון שמרבית תעודות הכשרות ניתנות ע"י רבניות מקומיות, הבדלים אלו מקשים על עבודת הפיקוח ועל מקבלי השירות - בעלי עסקים, יצרנים, משווקים וצרכנים, שמטבע הדברים צורכים מוצרים ממקומות שונים ואינם יכולים לדעת מה הקריטריונים לכשרותם ומה טיב ההשגחה עליהם. הקושי גדול במיוחד ליצרני חומרי גלם ומשווקים אזוריים וארציים הפועלים בשטחן של מספר רשויות מקומיות⁶⁶. נוצר גם חוסר בהירות ביחס לקריטריונים להגדרת כשרות רגילה לעומת כשרות מהודרת משום שכל נותן כשרות קובע את הבדלי הסטנדרטים ביניהם לפי שיקול דעתו.

אכן, תפקידו של מרא דאתרא להכריע בשאלות הלכתיות לפי שיקול דעתו⁶⁷ ומאפייני המקום והרכב האוכלוסייה, אולם כאשר הפסיקה המקומית משפיעה על מקומות רבים נוספים, נוצר מצב שרוב שהופקד על מקום אחד, מכריע ופוסק בפועל עבור אזורים נרחבים, ואם מדובר במפעל המשווק בפריסה ארצית אף עבור הארץ כולה. לכן יש לבחון את גבולות סמכותו והשלכותיה⁶⁸.

— ” —

הוועדות שהוקמו לבדיקת מערך הכשרות דנו גם בנושא זה ובחנו בין השאר אפשרות להפקיע את מתן הכשרות מהרבניות המקומיות ולהפקידו בלעדית בידי הרבנות הראשית. הן המליצו לתת לנהלי הרבנות הראשית תוקף מחייב

בדו"חות ועדות הבדיקה⁶⁹ צוין כי הבעיה יכולה להיפתר במידה רבה במסגרת התקנה המחייבת כל רב לחתום על התחייבות לקיים את החלטות מועצת הרבנות הראשית בעת מינויו כרב מקומי, אולם במצב המשפטי הקיים יכולתה של הרבנות הראשית לאכוף זאת בתחום הכשרות מוגבלת.

סוגיית היחס בין פסיקות הרבנות הראשית לרבניות המקומיות ובין הרבניות המקומיות השונות נדונה בבתי המשפט הן בעניין כשרות המזון⁷⁰

והן בעניינים נוספים⁷¹. כאמור, ככלל מכיר בית המשפט במרחב אחריות גדול הנתון לסמכותו של כל רב במקומו, אך עומד על הצורך בקביעת גבולותיו⁷².

עמדה זו מפורטת בפסק הדין שעסק בהבדלי מדיניות בין רבניות בנוגע למתן כשרות בימי חול למקום שפועל גם בשבת (בג"ץ "אירוח גולן")⁷³. בהסתמך על פסיקות קודמות, הכיר בית המשפט בסמכותו של הרב המקומי כ'מרא דאתרא' ובפסיקתו המחייבת, אך ציין כי יש להציב לכך גבולות ועל הרבנות הראשית להגדירם. במקרה הנדון קבע כי תהא אשר תהא מדיניות הרבנות הראשית בנושא מתן כשרות לעסק הפועל גם בשבתות, עליה להיות אחידה בכל המקומות.

פסק הדין כלל קביעה עקרונית לפיה הסמכות שנתן החוק למועצת הרבנות הראשית לדון בעררים בנושאי כשרות מאפשרת לה לחייב את הרבניות המקומיות לפעול על פי קריטריונים שהיא קובעת. בפועל הרבנות הראשית אינה משתמשת בסמכות זו ודורשת חקיקה מפורשת וברורה בנושא⁷⁴.

הוועדות שהוקמו לבדיקת מערך הכשרות דנו גם בנושא זה ובחנו בין השאר אפשרות להפקיע את מתן הכשרות מהרבניות המקומיות ולהפקידו בלעדית בידי הרבנות הראשית. הן המליצו לתת לנהלי הרבנות הראשית תוקף מחייב, עם סמכויות אכיפה אפקטיביות עד כדי שלילת הסמכות למתן תעודות כשרות⁷⁵. בעקבות המלצות אלו⁷⁶ הוגשה כבר בשנת תשס"ז הצעת חוק שנועדה להסדיר נושא זה⁷⁷ אולם היא לא קודמה מעבר לקריאה טרומית. בשנת תשע"ד הוגשה הצעת חוק מפורטת להאחדת נהלי הכשרות בכל הארץ⁷⁸. "מסיבות שאינן ידועות, ועדת השרים התנגדה לאישור החוק, ובכך נמנע המשך קידומו"⁷⁹. באייר תש"ף הוגשה הצעת החוק בשנית⁸⁰.

ב. יחסי משגיח-מושגח

כאמור, ברוב המקומות בארץ מקבלים משגיחי הכשרות את שכרם מבעלי העסקים המושגחים. כך נוצרים יחסי עובד-מעביד וניגוד עניינים המקשים על המשגיח להתעמת עם בעל העסק בו תלויה פרנסתו⁸¹. נוסף על כך, הפיצול בין הכפיפות המקצועית למועצה הדתית לבין התלות הכלכלית בבעל העסק, יוצר חוסר בהירות באשר למעמדו המשפטי של המשגיח, דבר המביא לעיתים קרובות לפגיעה בזכויותיו

הסוציאליזם⁸². למתן שכר הוגן למשגיחים והקפדה על זכויותיהם יש השלכה ישירה על איכות ומקצועיות ההשגחה ויכולת המשגיחים לעמוד כראוי בדרישות התפקיד אותם הם ממלאים. בעיה זו הועלתה מספר פעמים בדו"חות מבקר המדינה⁸³.

מבחינה חוקית, אין כללים ברורים להליכי בחירת המשגיחים וההכשרה הנדרשת מבחינת תחומי ידע, רמה או מיומנות נדרשת⁸⁴. דו"חות הוועדות השונות עמדו על הצורך בהסדרת ההכשרה המקצועית של משגיחי הכשרות וקביעת נהלים מחייבים לקבלתם לעבודה ולשיבוצם בבתי העסק השונים. גם הצעות החוק שהוגשו בנושא מקדישות לכך מקום נרחב⁸⁵.

בשנת תשס"ד עתרה התנועה להגינות שלטונית לבג"ץ נגד הרבנות הראשית, משרד רה"מ והמשרד לשירותי דת, בגין אופן העסקת משגיחי הכשרות, הכשרתם והליך מינויים⁸⁶. הדיונים בעתירה נמשכים שנים ובמהלכם דווח על הקמת מסלולי הכשרה למשגיחי כשרות.

בשנת תשס"ה הוחלט⁸⁷ לדרוש מכל משגיחי הכשרות לעמוד בבחינה מטעם הרבנות הראשית ולקבל תעודת הסמכה רשמית⁸⁸. לשם כך נבנו תכניות לימוד ייעודיות⁸⁹ והוחל בקיום בחינות בנושא. חמש שנים אחר-כך נקבע הדבר כנוהל מחייב ופורסם בחוזר מנכ"ל המשרד לשירותי דת⁹⁰, אולם בפועל הדבר מיושם באופן חלקי בלבד

ומתקדם באיטיות רבה. דו"ח מבקר המדינה קבע שלמעלה משש שנים אחרי פרסום ההנחיות, רק כ-35% מהמשגיחים החזיקו בתעודות הנדרשות⁹¹ למרות פעילות הרבנות הראשית בנושא⁹². דו"ח המבקר עמד על בעיות משפטיות המגבילות את יכולת הרבנות ליישם את הנוהל ומציין כי הרבנות הראשית הגישה תזכיר הצעת חוק המעוכב בוועדת השרים לחקיקה⁹³.

בשל כך הוסרו מעתירת התנועה להגינות שלטונית הסעיפים הנוגעים לכך ונותר הסעיף העוסק בזיקת המשגיח למושגח. לאורך הדיונים טענו נציגי הרבנות ומשרד הדתות כי

— ” —
חלק מהרבנויות
המקומיות עברו
להעסקת המשגיחים
דרך חברות כוח אדם
המחויבות הן לעובדים
והן לנהלי הכשרות
של הרבנות המקומית,
אולם הנסיונות
להסדיר זאת בחקיקה
כשלו עד כה

הם מעוניינים בשינוי המצב הקיים וכי יפעלו לקדם זאת. בעקבות עתירה זו הוקמו שתי וועדות בדיקה⁹⁴ ובשנת תשע"ז הודיעה הרבנות הראשית על קבלת מסקנות דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות. בית המשפט נתן לכך תוקף של פסק דין הכולל לוח זמנים לביצוע⁹⁵, אולם בשל הקושי לקדם חקיקה בעקבות חוסר היציבות הפוליטית הסכים לבקשות המדינה לדחות את מועד יישומו⁹⁶.

בינתיים, חלק מהרבניות המקומיות⁹⁷ עברו להעסקת המשגיחים דרך חברות כוח אדם המחויבות הן לעובדים והן לנהלי הכשרות של הרבנות המקומית⁹⁸, אולם הנסיונות להסדיר זאת בחקיקה כשלו עד כה: משרד האוצר פסל את ההצעה מפני שהיא סותרת את מדיניות הממשלה לצמצום המגזר הציבורי⁹⁹, וההסתדרות התנגדה להעסקה באמצעות חברות קבלן¹⁰⁰. הצעה להעסקת משגיחים כנותני שירות חיצוניים שאינם עובדי מדינה או מועצה דתית נפלה בשל קושי משפטי¹⁰¹.

כדי להתמודד עם החסמים וההתנגדויות הללו, הועלו מספר הצעות שהמשותף להן הוא הקמת גוף ממשלתי עצמאי שינהל את העסקת המשגיחים בכפוף להנחיות הרבנות ובמנותק מבתי העסק. החשש הנלווה להצעות אלה הוא שהכנסת גורם נוסף למערכת תגרום לסרבול ההתנהלות ולהגדלת עלויות הכשרות, לצד יצירת מחלוקות חדשות על תחומי אחריות ועל סמכות¹⁰². בעשור האחרון הונחו על שולחן הכנסת מספר הצעות חוק ברוח זו שלא הגיעו לגמר חקיקה¹⁰³.

ג. אי-סדרים

כאמור, תפקוד מערך הכשרות זכה להערות ולביקורת במספר דו"חות של מבקר המדינה. דו"ח שנת 2017¹⁰⁴ מפרט שורת ליקויים חמורים שהתגלו במספר מועצות דתיות לצד מועצות אחרות שנבדקו ופעילותן נמצאה תקינה ברובה, ושתיים שצוינו לשבח על יוזמות חדשניות שנקטו לצורך הגברת הבקרה על שעות העבודה ופעילות המשגיחים¹⁰⁵.

רוב הליקויים קשורים במישרין או בעקיפין לבעיות שהוזכרו לעיל ומתפתחים בתחום האפור שנוצר משילוב של חקיקה חסרה, הגדרת סמכויות לא ברורה, הסדרי העסקה בעייתיים וסמכויות אכיפה חסרות. מצב זה מאלץ יצירת פתרונות חלקיים ומקומיים כדי לאפשר למערכת להמשיך לתפקד.

יש לחזק את הקיים ולהסיר כשלים הפוגעים בתפקודה וביעילותה של המערכת. הן הרבנות והמשרד לשירותי דת והן מערכות הביקורת והמשפט מכירים בצורך בשיפורים אלו. חלק מהעיכוב נגרם ע"י גורמים חיצונים לרעיון הרבנות הראשית והכשרות הממלכתית ותוקעים מקלות בגלגליה.

דיווחים על שעות עבודה מופרזות ובלתי סבירות, ריבוי משגיחים ללא הסמכה, בקרה לקויה על עבודת המשגיחים, אי סדרים בתשלומי שכר משגיחים והימנעות המועצות הדתיות מלפקח על כך¹⁰⁶.

התעלמות מועצות דתיות מנוהלי הכשרות של הרבנות ומהנחיות מנהליות של המשרד לשירותי דת¹⁰⁷, מחלוקות מקומיות בין הרב למועצה הדתית שלא נמצאה דרך ליישבו, חוסר תיאום בין הרבנות הראשית למשרד לשירותי דת, היעדר מידע על כלל המועסקים והכשרתם ועוד¹⁰⁸.

הדו"ח מציין לחיוב את צעדי הייעול שננקטו במהלך השנים ואת עבודת המטה המקיפה לבחינת מבנה חדש למערכת הכשרות ומדגיש כי יש להתקדם ברגישות ובהדרגה¹⁰⁹, אולם קובע כי הממצאים

החמורים מחייבים התגייסות מלאה של כל הגורמים, ובראשם השר הממונה, לצורך הנהגת רפורמה מקיפה, בפרט לנוכח העובדה שבעשר השנים שחלפו מהדו"ח הקודם לא נעשה הרבה¹¹⁰. הדו"ח גם קובע כי האגפים הרלוונטיים ברבנות הראשית ובמשרד לשירותי דת אינם ערוכים מבחינה מקצועית למלא את תפקידם כנדרש¹¹¹ וקורא לכל הגורמים הנוגעים בדבר - הרבנות הראשית, משרד האוצר והמשרד לשירותי דת - להתכנס יחד ללא דיחוי ולשים קץ לסחבת¹¹².

כאמור לעיל, בשנת תשע"ז הודיעה מועצת הרבנות הראשית על אימוץ מסקנות הצוות לבחינת מערך הכשרות שמינתה¹¹³. ברוח זו פרסם המשרד לשירותי דת מסמך המתווה דרך למהפכה במערך הכשרות, מפרט את התיקונים הנדרשים וקובע לוח הזמנים עבור כל שלב¹¹⁴.

מעבר לטיפול הממוקד בליקויים שמפרט הדו"ח והפעלת הכלים הקיימים כבר היום לשם כך, נדרש קידום מידי של הצעות החוק המתאימות. מבלי להיכנס

להבדלים ביניהן, הצעות החוק שהוזכרו מפרטות את הצעדים להסדרת הליקויים שהועלו בדו"חות מבקר המדינה, וכוללות הן היבטים הקשורים להלכות כשרות והן היבטים של מינהל תקין.

קידום החוקים הכרחי כדי לקבוע מסגרת ברורה של כללים מחייבים, אשר יתנו תוקף למהלכי התיקון והייעול הנחוצים. כמוכן, לא די בהשלמת החקיקה לתיקון כל הליקויים, בפרט הנובעים מרמת ניהול נמוכה או פגיעה בטוהר המידות, אולם היא צעד ראשון שיאפשר טיפול גם בהיבטים הללו.

במקביל, קיים מאמץ מתמיד מצד גופים פוליטיים ואחרים להפקיע מיד הרבנות את האחריות למתן הכשר בישראל בטענה שרק בדרך זו יפתרו הבעיות המנהליות השונות¹¹⁵ אולם ועדות הבדיקה שבחנו גם הצעות להפרטה של מערך הכשרות עמדו על הקשיים החדשים במתן כשרות שתיצור הפרטה לצד החשש הגובר מהעדפת אינטרסים מסחריים על פני איכות הכשרות¹¹⁶ וחשיפת נותני הכשרות ללחצים חיצוניים¹¹⁷.

סיכום

מעריך הכשרות ברובו הגדול מתפקד כראוי ורבים בו העובדים המסורים שעומדים על משמר הכשרות. הודות להם, רוב שוק המזון בישראל כשר ברמה טובה ונותן מענה איכותי לשומרי הכשרות. יש לחזק את הקיים ולהסיר כשלים הפוגעים בתפקודה וביעילותה של המערכת. הן הרבנות והמשרד לשירותי דת והן מערכות הביקורת והמשפט מכירים בצורך בשיפורים אלו. חלק מהעיכוב נגרם ע"י גורמים הצרים לרעיון הרבנות הראשית והכשרות הממלכתית ותוקעים מקלות בגלגליה. המחיר הוא שחיקה בכוחה ומעמדה של מערכת הכשרות הפוגעת באופן ישיר בזיקת המדינה ליהדות.

יהיה כשר פה?

שאלות ותשובות על הכשרות הממלכתית ורפורמת הכשרות

1. מדוע קיים בכלל צורך בפיקוח על כשרות המזון? האם לא די בעדותו של בעל העסק?

על פי ההלכה, שומר כשרות נאמן להעיד על מזון שהוא כשר לאכילה ומי שאינו שומר כשרות לא יכול להיות נאמן על כך, כשם שאיש לא יפקיד כסף אצל אדם שנחשד בגניבה ומעילה.

— ” —

שומר כשרות נאמן להעיד על מזון שהוא כשר לאכילה ומי שאינו שומר כשרות לא יכול להיות נאמן על כך, כשם שאיש לא יפקיד כסף אצל אדם שנחשד בגניבה ומעילה

חכמי ההלכה דנו במהלך הדורות בשאלת נאמנות סוחר או המחזיק במטבח ציבורי. אנשים אלו נתונים ללחץ כספי, ואחריותם גדולה בשל האנשים הרבים האוכלים מתבשיליהם. בנוסף, הניסיון מורה שניהול עסק מקשה על בעליו לטפל בעצמו בענייני הכשרות. לכן, כבר בדורות קודמים עסקו פוסקי ההלכה בפיקוח חיצוני, ובדורות האחרונים התחזק שבעתיים בצורך בפיקוח כזה: יצרנים ובעלי עסקים רבים אינם שומרי תורה ומצוות כלל וגם בין השומרים רבים אינם מודעים להלכות המרובות, ולהשלכות שיש למוצרים רבים המכילים שלל חומרי גלם מארצות שונות על כשרות כל מוצר.

לפיכך, למרבית היצרנים ובעלי עסקי המזון אין ידע או יכולת לפקח על תוצרתם.

הדרך להבטיח את כשרותה הינה פיקוח חיצוני ככל ארגון המכבד את עצמו ומקים גוף בקרה בלתי תלוי כדי לשפר, לטייב ולוודא את איכות המוצרים או השירות, וכמקובל בצה"ל, במשטרה, ובמשרדי ממשלה.

2. מדוע רק הרבנות הראשית לישראל מוסמכת לכך?

— ” —

**כדי לקיים מדינה יהודית
שיש בה מרחב ציבורי יהודי,
ראוי שתתקיים מערכת
כשרות ממלכתית הנתונה
בידי גוף ממלכתי שיקבע
את הנהלים, את ההגדרות
והכללים**

תחום הכשרות הוא תחום הלכתי מובהק, ולכן הפיקוח עליו חייב להיעשות לפי אמות מידה הלכתיות. הרבנות הראשית היא המוסד הממלכתי שמופקד, בין היתר, על המדיניות ההלכתית הציבורית במדינת ישראל ולכן תחום הכשרות כפוף אליה. בנוסף, ישנה מורכבות בניהול מערכת ארצית הכוללת מרכיבים של פעילות בינלאומית (ייבוא מזון). כדי לקיים מדינה יהודית שיש בה מרחב ציבורי

יהודי, ראוי שתתקיים מערכת כשרות ממלכתית הנתונה בידי גוף ממלכתי שיקבע את הנהלים, את ההגדרות והכללים, בדומה לשאר תחומי הפעילות הממשלתית - הרבנות הראשית לישראל.

3. אבל כשרות אינה עניין ממלכתי, אלא עניינו האישי של כל אדם!

ההחלטה אם לשמור כשרות או לא נתונה כמובן לכל אדם באופן אישי, ברם מרבית אזרחי מדינת ישראל מקפידים על אכילת מזון כשר ברמה כזו או אחרת, ולכן מתבקש שהמדינה תעסוק בנושא באופן סדור. אכילת מזון כשר הינה אחד הביטויים המובהקים של הזהות היהודית, ומשחר ימיה של מדינת ישראל היה ברור כי היא מחויבת לניהולו התקין של תחום זה.

— ” —

אכילת מזון כשר הינה
אחד הביטויים המובהקים
של הזהות היהודית,
ומשחר ימיה של מדינת
ישראל היה ברור כי היא
מחויבת לניהולו התקין
של תחום זה

4. בעבר כל רב מקומי דאג לכשרות לבני עירו. למה כיום נדרש פיקוח נוסף של הרבנות הראשית?

בעבר, כל קהילה סיפקה את רוב צרכיה בעצמה, והכנת המזון היתה מקומית ופחות מורכבת. כיום ישנם מפעלים המייצרים מזון במקום מסוים עבור כל המדינה ואם

הרב המקומי לא יעמוד בסטנדרט מוגדר ומקובל, שאר רבני הערים לא יסכימו לאשר בעירם שימוש בסחורה. בנוסף, תעשיית המזון מורכבת הרבה יותר מבעבר מבחינת חומרי גלם, היקפים ותהליכי ייצור, ושינוע סחורות על פני הגלובוס. אין רב מקומי שיכול להשתלט על כך בעצמו ללא הכוונה, גיבוי מערכתי ומנופים בינלאומיים וכלל ארציים. משזכינו למדינה יהודית, מתבקש שהפיקוח על נושא כה חשוב יעשה מתוקף סמכותה הממלכתית.

5. מה בעצם כל כך מורכב ומסובך בדיני כשרות?

הכשרות מורכבת מתחומים רבים השונים זה מזה ולכל אחד הלכות המיוחדות לו וצורת השגחה אופיינית. לא הרי השגחה על משק החי כפיקוח על גידולים חקלאיים, ולא דומה ההשגחה במפעל ייצור להשגחה על מסעדות.

להלן כמה דוגמאות מרכזיות:

בשר: פיקוח על בריאות הבהמה והעוף משלב ההמלטה/הטלת הביצה ועד לשחיטה - זריקות, טיפולים רפואיים, הזנה, שינוע, כשרות הסכין לשחיטה, פיקוח על השוחטים והסמכתם, (כיסוי הדם כשצריך), בדיקת האיברים הפנימיים, הפרדת החלקים האסורים באכילה כחלב וגיד הנשה, מליחה והכשרה להוצאת הדם. בנוסף נדרשת פעילות אקטיבית למניעת הברחת בשר נבלות וטריפות. ועוד לא עסקנו בהכנת המזון במסעדות, אולמות וכדו'.

— ” —

**לעמידה מיטבית במכלול
המשימות הללו ועוד
רבות נוספות, דרושה
מערכת נטולת אינטרס
כלכלי שלרשותה יעמדו
כלל הכלים הדרושים כדי
לשלוט בנעשה ולנהל
את הפיקוח על התחומים
הרבים והשילוב ביניהם**

דגים: ידוא שמדובר בדג טהור ונקי מתולעים.

פירות וירקות: מעקב אחר גיל העצים למניעת שיווק ערלה, מניעת גידולי כלאיים, הפרשת תרומות ומעשרות, שיווק יבול שמיטה, מניעת חרקים ותולעים.

חומרי גלם: התחקות אחר מרכיביהם ומקורותיהם, שמירת קשר עם מפעלים ומשגיחים ברחבי העולם, עדכון שוטף בנעשה בתעשייה המשתנה.

לכל אלה יש להוסיף את הכרוך בשמירת שבת - חליבה, קטיף, פעולות הנעשות על ידי נכרי כגון חליבה או בישול, ערבוב בשר בחלב ועוד.

לעמידה מיטבית במכלול המשימות הללו ועוד רבות נוספות, דרושה מערכת נטולת אינטרס כלכלי שלרשותה יעמדו כלל הכלים הדרושים כדי לשלוט בנעשה ולנהל את הפיקוח על התחומים הרבים והשילוב ביניהם.

— ” —

**מומחי הכשרות
בארץ תמימי דעים כי
הרפורמה תפגע קשות
ברמת הכשרות,
תייקר את עלויותיה
ובכך תפחית את
מספר בתי העסק
שומרי הכשרות**

6. מערכת הכשרות זקוקה לשיפור במגוון תחומים. מדוע הרבנות הראשית ורבנים רבים נוספים מתנגדים לרפורמת הכשרות של השר כהנא?

בקצרה, עקרונות הרפורמה משותפים על הפרטת הכשרות, הוצאתה מידי הרבנות הראשית והרבנויות המקומיות ונתינת סמכות הפיקוח לידי גופים עסקיים פרטיים. על פי

הרפורמה את נהלי הכשרות תקבע הרבנות הראשית, אך כל גוף פרטי יוכל לפנות במקביל אל שלושה רבנים המוסמכים לרבנות עיר שאחד מהם כיהן כרב עיר על מנת לזכות בתו תקן שונה. מומחי הכשרות בארץ תמימי דעים כי הרפורמה תפגע קשות ברמת הכשרות, תיקר את עלויותיה ובכך תפחית את מספר בתי העסק שומרי הכשרות, תוריד את רמת הכשרות בבתי העסק על ידי החלשת כוח גופי הכשרות מולם, תחזק את הבד"צים ותהדק עוד יותר את קשר משגיח-מושגח הקיים היום. בנוסף, המהלך פוגע בסמכות הרבנים המקומיים בערים ובמועצות, מחליש את מעמד הרבנות הראשית ופותח פתח לכניסת 'גופי כשרות' רפורמיים.

7. ההפרטה הוכיחה את עצמה בנושאים רבים במשק. מדוע לא להפריט את מערך הכשרות ולכלל היותר להשאיר את הרבנות כגוף רגולטיבי מפקח?

בדרך כלל, בענפים בהם מבוצעת הפרטה, הפיקוח וקביעת הסטנדרטים נשארים בידי הגוף הממלכתי הרלוונטי שתפקידו לדאוג לאינטרס הציבורי. כך הדבר בתחום הפיקוח על הבנקים, רישוי הרכב, איכות הסביבה, רישוי כלי יריה ועוד - ענפים שברור לכל שאינם יכולים להימסר לידיים פרטיות.

— ” —

**רבים מדורשי
ההפרטה אינם מוכנים
לקבל את הרבנות
הראשית כרגולטור**

שנית, רבים מדורשי ההפרטה אינם מוכנים לקבל את הרבנות הראשית כרגולטור. חלקם מוכנים לכך, אך ללא סמכות פיקוח ובקרה אמיתית. כבר היום ישנם זייפני כשרות הנותנים תעודות השגחה על בסיס כלכלי בלבד ללא בסיס הלכתי ומלאכת הביקורת והאכיפה אינה פשוטה, בעיקר בשל מחסור באמצעים וסמכויות.

בנוסף, הפרטה מועילה כאשר על ידי תחרות עסקית, גופים רבים יתחרו על לב הצרכן וכך יספקו מוצר טוב יותר בעלות נמוכה יותר. מרבית 'צרכני' הכשרות - בתי העסק ובתי החרושת, מעוניינים לשלם כמה שפחות על הוצאות הכשרות ורמת הכשרות אינה מעניינת אותם במיוחד. כל חותמת שתספק את הציבור הרחב שאינו

**גם ההצעה לפתוח את
אזורי הכשרות ולאפשר
לכל בעל עסק לבחור
את הרבנות שתעניק לו
תעודת כשרות ללא קשר
למיקומו, אינה הצעה
טובה. במרבית המקרים,
יבחר בעל העסק לעבור
לרבנות אחרת מטעמים
כלכליים או בשל תנאים
מקלים יותר או העלמת
עין חלילה, ולא מפני
שהיא מעניקה כשרות
'טובה' יותר**

בקיא בהבדלים בין גוף כשרות אחד לאחרים
תספק גם אותם.

גופי הכשרות הפרטיים יהיו גופים עסקיים
שיאלצו להקל כמה שניתן בדרישות הכשרות
כדי לזכות בכמה שיותר 'לקוחות'. גוף כשרות
פרטי הזקוק לבתי העסק עבור הישרדותו
הכלכלית גם יתקשה מאד להשתמש ב'מקל'
נגד בית עסק סורר, בשל החשש לאבד
לקוחות ומוניטין; השגחה וביקורת אינה
עניין נעים והיא כוללת לעיתים הטלת קנסות
וסנקציות על בתי עסק סוררים, וכך ייווצר
חשש מתמיד להטיל ביקורת או קנס, שמא
בתי העסק יעברו לגוף מתחרה ושמו הטוב
של הגוף הקודם ייפגע על ידי 'שימינג' בקרב
לקוחותיו האחרים.

לכן, גם ההצעה לפתוח את אזורי הכשרות
ולאפשר לכל בעל עסק לבחור את הרבנות
שתעניק לו תעודת כשרות ללא קשר

למיקומו, אינה הצעה טובה. במרבית המקרים, יבחר בעל העסק לעבור לרבנות
אחרת מטעמים כלכליים או בשל תנאים מקלים יותר או העלמת עין חלילה, ולא
מפני שהיא מעניקה כשרות 'טובה' יותר. בשום תחום אחר לא יעלה על הדעת
שגוף מפקח יקבל את הבחירה לבחור את מפקחיו ולנטוש אותם בכל רגע שירצה
לטובת גוף מפקח אחר.

זאת ועוד; ביטול זיכיון הינה פרוצדורה מורכבת הכרוכה בלחצים כלכליים,
תקשורתיים ופוליטיים, פיטורי עובדים ועוד. הרצון להימנע מכך יאלץ להגיע
לפשרות רבות - דבר שיגדיל את המבוכה בתחום הכשרות.

ברפורמת הכשרות של השר כהנא שולבה גם אפשרות של אישור כשרות
אלטרנטיבי שניתן לגוף פרטי על ידי שלושה רבנים בעלי כושר רבנות עיר שאחד
מהם כיהן בעבר או מכהן בהווה כרב עיר. זוהי הצעה מסוכנת שתגביר את הטשטוש

וחוסר הבהירות והסדר מול הציבור. מנהל תקין מחייב תקנים אחידים וברורים ונהלים להם מחויבת המערכת.

8. יש הטוענים שבגלל 'מונופול הכשרות' של הרבנות מחירי המזון בישראל גבוהים מאד, ועל כן חשוב להפריט.

ראשית, משמעות המושג 'מונופול' הוא ניסיון של גוף עסקי לשלוט בשוק מסוים באופן בלעדי כדי להרוויח כסף רב על חשבון הצרכנים ללא חשש מתחרות. הרבנות הראשית אינה גוף מסחרי, אלא גוף ממשלתי שאינו מושפע מרווח או הפסד ואין תפקידו למקסם רווחים.

— ” —

**הרבנות הראשית אינה
גוף מסחרי, אלא גוף
ממשלתי שאינו מושפע
מרווח או הפסד ואין
תפקידו למקסם רווחים**

באשר לנתונים - בעקבות טענת מתנגדי הרבנות כי סמכותה הבלעדית על הכשרות מייקרת את עלויות המזון וההסעדה בארץ, הוגשה למשרד האוצר טיוטה ראשונית של דו"ח בנושא. התמונה המתקבלת היא כי בלעדיות הרבנות משפיעה בשיעור זניח של 0.006 מגודלו של שוק המזון בישראל. אם נביא בחשבון שמחצית מסכום זה מגולם בחישוב עלויות ניקור הבשר, דרישה הלכתית מובהקת שאין עליה כל חולק, נגיע לשלוש עשיריות האחוז בלבד. כלומר, שלושים אגורות מתוך מאה ש"ח.

כותבי הדו"ח מתעלמים לחלוטין מהשפעת הכשרות על הנעת שוק המזון כולו; איש אינו מכריח עסק לקבל תעודת כשרות כדי לפעול. בתי העסק בוחרים בכך משום שההשקעה בתעודת כשרות נותנת לבית העסק תשואה כלכלית של אלפי אחוזים.

אדרבה, סביר יותר שהפרטה דווקא תייקר את עלויות הכשרות; גופי הכשרות יהיו זקוקים לרווחיות כלכלית כדי לשרוד ואם נניח כי אכן הרבנות הראשית היא זו שתקבע את הנהלים ואת תנאי הסף עבור גופי הכשרות הפרטיים הם לא יוכלו

להקל יותר מדי מעבר למקובל כיום וממילא יגבו מחיר גבוה יותר כדי לכסות על הוצאות מנהלה, משרד וכדומה המשולמות מתקציב המועצה הדתית.

9. בארה"ב ובמדינות אחרות השגחת הכשרות מתנהלת על-ידי גופים פרטיים, ללא כל מעורבות ממשלתית.

— ” —
ברחבי העולם פועלים למעלה מ-1,200 (!) גופי כשרות ברמות שונות, כשכל גוף קובע תקן עצמאי משלו עם כללים שונים וחלקם אינם עומדים בתקן הלכתי מהרף הגמוך ביותר ומגיעים לכדי הונאה של ממש. הדבר מחייב בדיקה פרטנית לכל מוצר, מקשה מאד על רכישת מזון כשר לחפצים ולמקפידים על כך ורבים נכשלים. גופים אלו מתמודדים

ברור לכל כי אין לצפות מממשלות זרות לפקח על תחום הכשרות שנוגע רק לאחוז זעיר מאוכלוסייתן, בשונה כמובן ממדינת היהודים.

המצב בחו"ל דווקא ממחיש יותר מכל את הצורך ברשות אחת מרכזית לתחום הכשרות. ברחבי העולם פועלים למעלה מ-1,200 (!) גופי כשרות ברמות שונות, כשכל גוף קובע תקן עצמאי משלו עם כללים שונים וחלקם אינם עומדים בתקן הלכתי מהרף הנמוך ביותר ומגיעים לכדי הונאה של ממש. הדבר מחייב בדיקה פרטנית לכל מוצר, מקשה מאד על רכישת מזון כשר לחפצים ולמקפידים על כך ורבים נכשלים. גופים אלו מתמודדים

עם מציאות מורכבת וקושי רב להשגיח על חומרי הגלם ותהליכי הייצור במקומות נידחים ובכמויות עצומות, ומסתמכים על קולות הלכתיות רבות המתאימות למצבי דחק ודיעבד. זאת מלבד האמור לעיל אודות ריבוי הוצאותיהם המשפיעה על אגרת הכשרות. ותלותם בבתי העסק עליהם הם משגיחים על כלל ההשלכות הנובעות מכך.

10. גם כיום ישנם גופי כשרות פרטיים, בד"צים, הקובעים קריטריונים משלהם לרמת הכשרות.

אכן, אבל חוק איסור הונאה בכשרות קובע כי רק רבנות מוכרת רשאית להעניק תעודת הכשר. הבד"צים רשאים להעניק הכשר רק למוצרים הנושאים תעודת הכשר של הרבנות המקומית או הראשית ורק על גבי כשרות מטעמן רשאי בעל

עסק לבקש אישורי כשרות נוספים מגופים פרטיים לפי שיקולו האישי ודרישות לקוחותיו. בדרך זו מובטחת לצרכנים כתובת רשמית ומוכרת המהווה מעין 'תו תקן' בסיסי ונמנעת הצגת תעודות מטעם גופים אנונימיים. חלק מארגוני הבד"צ הינם גופים רציניים עם מדיניות והקפדה אמיתית, אך חלקם מסתכמים בחותמת המופיעה על המוצר ללא כל השגחה נוספת או נהלים ברמה גבוהה יותר.

11. מבקר המדינה מנה שורה ארוכה של אי-סדרים במערך הכשרות, ונראה שרק הפרטה תפתור אותן.

מערכת הכשרות היא מערכת גדולה ומורכבת ובדרך הטבע מתגלים בה כשלים וחריגות בהם נדרש לטפל, ואף לנקוט צעדים חמורים מעת לעת. רוב ככל העובדים הנם עובדים מסורים העושים את מלאכתם נאמנה, בדרך כלל בשכר נמוך. אכן, לאורך השנים נחשפו מקרים של אי-סדרים והפרת כללי מנהל תקין, חלקם טכניים, וחלקם חמורים יותר.

רוב הליקויים שהתגלו קשורים במישרין או בעקיפין לבעיות מערכתיות שהוועדות שבחנו את הנושא על כל היבטיו כבר עסקו בהן והגישו המלצות לפתרונן, כגון ההמלצה החשובה לנתק בין המשגיח לבין סמכות וניהול העסק המושגח. המפתח למניעת תופעות כאלה הוא בהשלמת הסדרת מערך הכשרות הממלכתי ויישום ההמלצות המתעכב בשל גרירת רגליים ומקלות בגלגלים של משרדי הממשלה.

12. מדוע אין תקן כשרות כלל ארצי מחייב וכל רבנות מקומית עושה כרצונה?

האחדת נהלי הכשרות היא אחת הנקודות המרכזיות שהומלצו הן על-ידי מבקר המדינה והן על-ידי ועדות הבדיקה שעסקו בנושא.

— ” —

המפתח למניעת תופעות כאלה הוא בהשלמת הסדרת מערך הכשרות הממלכתי ויישום ההמלצות המתעכב בשל גרירת רגליים ומקלות בגלגלים של משרדי הממשלה

כבר בשנת תש"ע פרסמה הרבנות הראשית קובץ מקיף המפרט תקנים ונהלים לכל תחומי הכשרות תוך התייחסות לחלוקה בין רמת כשרות רגילה לרמת מהדרין. רבנויות מקומיות רבות פועלות על-פיו אך אין חוק המחייב אותן בכך. על שולחן הכנסת הונחו הצעות חוק שעוסקות בפתרון הבעיה, אולם הן טרם אושרו. כתוצאה מכך אין הגדרת סמכויות ברורה בין הגורמים העוסקים בנושא ואין די סמכויות אכיפה יעילות. חוסר האחידות יוצר גם קשיים רבים ליצרנים ובלבול בקרב הצרכנים. אעפ"כ המצב הנוכחי עדיף מפתיחת שוק הכשרות שיאפשר לכל גוף כשרות לעשות כישר בעיניו.

13. מדוע יש לנתק את הקשר העסקי בין המשגיח למושגח?

— ” —
השינוי המיוחל טרם
קרה בשל חוסר
הסכמה במשרד האוצר
להשקיע את הכסף
הדרוש כדי להעסיק
את המשגיחים באופן
סדור על ידי המדינה או
תאגידי משנה

עד היום לא הוסדר נושא העסקתם ושכרם של משגיחי הכשרות. מדינת ישראל לא קבעה מי אמור להעסיק אותם, מה זכיותיהם הסוציאליות ומה היקף השכר המגיע להם.

כתוצאה מכך, במרבית המקומות בעל העסק משלם את שכרו של משגיח הכשרות שלמעשה נמנה עם שאר עובדי העסק. מציאות זו יוצרת ניגוד עניינים בין בעל העסק המושגח לבין הגורם האמור להשגיח ולפקח עליו.

זהו מתכון לבעיות רבות: לחץ, איומים והתעמרות מצד המעסיק או פינוקים והטבות

כתמורה להעלמת עין, וכן חוסר אחידות בשכר המשגיח ותנאי העסקתו.

ראוי לציין כי נעשו ניסיונות רבים לשנות את המצב. השינוי המיוחל טרם קרה בשל חוסר הסכמה במשרד האוצר להשקיע את הכסף הדרוש כדי להעסיק את המשגיחים באופן סדור על ידי המדינה או תאגידי משנה.

ככמה מקומות, בהם הערים פתח תקווה, רעננה, צפת ואריאל נעשו תהליכים משמעותיים כדי לאפשר העסקת משגיחים באמצעות גורמים חיצוניים תוך קביעת סטנדרטים אחידים.

14. מה עוד יש לעשות כדי לשפר את מערך הכשרות?

על מנת לחזק ולשפר את מערכת הכשרות בישראל יש לשדרג משמעותית את המערכת הקיימת, הסובלת - פשוטו כמשמעו - מהזנחה ארוכת שנים. שיקולים פוליטיים מעכבים קידום צעדים עליהם יש הסכמה רחבה ביותר ומבקרי מערך הכשרות של הרבנות אינם עושים דבר בנושא. לא מעט מקומות נקטו בחלק מהצעדים ביוזמתם, והגיעו לתוצאות משביעות רצון מבחינה מקצועית ומנהלית, כפי שציין גם מבקר המדינה בדו"ח לשנת 2017.

צעדים אלו ניתן לבצע בזמן קצר על ידי שילוב זרועות וגילוי מנהיגות מצד הגורמים והרשויות הנוגעים בדבר:

הרבנות הראשית סובלת כיום מתת תקינה חריפה - האוכלוסייה בישראל גדלה וכן כמות המפעלים, בתי העסק והמוצרים המיובאים, ואילו מצבת העובדים עליהם מוטלת המלאכה לבדוק כל מוצר, לאשר אותו ולטפל בכל ענייני הבירוקרטיה, קטנה עד מגוחכת. הרבנות מתקשה לטפל כראוי בכמויות המוצרים המיובאים או מבקשים לקבל אישור רבנות על מנת לייבאם. יש לתקצב באופן מידי תקנים נוספים במערכת הכשרות הממלכתית כצעד ראשון לשיפור השירות וייעול המערכת.

ברמה המנהלית והארגון הפנימי, על הרבנות הראשית והמועצות הדתיות לבקר ולעקוב אחר מצבת העובדים והכשרתם, תוך הקפדה יתירה על טוהר המידות ודיווחי אמת, שילוב אמצעים טכנולוגיים בהשגחה ושיקופות בהצגת הקריטריונים למתן כשרות ורמות המחירים.

על מרבית העקרונות הללו קיימת הסכמה, אך ישנה סחבת ארוכת שנים בכל הנוגע לטיפול בהם. חלק מהעיכוב נגרם ע"י גורמים הצרים לרעיון הרבנות הראשית והכשרות הממלכתית ותוקעים מקלות בגלגליה וחלק משום שאין מי שהנושא די חשוב עבורו ושם אותו על ראש שמחתו באופן רציני ולאורך זמן.

מערך הכשרות ברובו הגדול מתפקד כראוי ורבים בו העובדים המסורים שעומדים על משמר הכשרות ומזכים את עם ישראל. הודות להם, רוב שוק המזון בישראל הינו כשר ברמה טובה, ונותן מענה איכותי לציבור שומרי הכשרות. יש לחזק את הקיים, ולהשלים את הכלים והנהלים הנחוצים כדי לעלות שלב נוסף.

פסיקות בולטות של בתי המשפט

רבים מהדיונים שקיימו בתי המשפט בנושאי כשרות, עסקו במחלוקות בעלות אופי נקודתי שבמסגרתן נידונה מידת עמידתם של הצדדים בדרישות החוק למניעת הונאה בכשרות¹¹⁸, אולם ישנם מקרים בהם התרחב הדיון המשפטי לעיסוק בחוק עצמו, בחסר בו ובמידה בה הוא מתנגש עם חוקי יסוד. בשורות הבאות נתייחס למספר פסיקות מרכזיות מסוג זה.

א. בג"ץ אירוח גולן (11157/03) - קריטריונים אחידים לכשרות

חברת 'אירוח גולן' החזיקה בבעלותה שתי מסעדות שפעלו גם בשבת ובשל כך סרבה המועצה הדתית גולן להעניק לה תעודת כשרות. לעומת זאת, מסעדות אחרות באזורים צמודים פעלו בשבת ולמרות זאת קיבלו תעודת כשרות לימי חול מרבניות אחרות.

בעקבות עתירה לבג"ץ הרבנות הראשית נדרשה לנושא והודיעה כי מדיניותה היא לא לאשר כלל מתן תעודת כשרות לעסק הפתוח בשבת והיא אף הוציאה חוזר בנושא לכל הרבניות המקומיות. יחד עם זאת היא אפשרה לרבנים מקומיים לנקוט מהלך נסיוני של מתן כשרות מסוייגת לפי שיקול דעתם ובלבד שהמדיניות תהיה אחידה בכל אזור השיפוט. מכיוון שהמועצה הדתית גולן לא נותנת כשרות לעסקים הפתוחים בשבת, טענה הרבנות, אין כאן נקיטת אפליה כלפי העותר¹¹⁹.

בפסק הדין¹²⁰ הכיר בית המשפט בשיקול הדעת המסור ל'מרא דאתרא', ובכך שאין פסיקת רב אחד מחייבת את מקבילו באזור אחר¹²¹, אך קבע שמדיניות הרבנות הראשית היא הקובעת ויש לשמור על אחידות ומניעת אפליה בין האזורים השונים. לדבריו, סמכות הערר בנושאי כשרות המסורה למועצת הרבנות הראשית מעניקה

לה את הסמכות לקבוע קריטריונים אחידים ומחייבים שעל הרבנויות המקומיות לפעול על פיהם: "כמובן לגמישות זו (=התנהלות אוטונומית של רב מקומי - י.ו.) יש גבולות משלה, ויש להניח כי מועצת הרבנות הראשית לישראל - בפניה מובאים עררים על סירובם של רבנים מקומיים לתת תעודת כשרות¹²² תשמור על גבולות אלה¹²³". כאמור לעיל, הרבנות נמנעת מלהפעיל סמכות זו, ודורשת את הסדרת העניין בחקיקה מפורשת. יחד עם זאת היו מקרים בהם חייב בית המשפט את הרבנות הראשית למנות אחראי מטעמה כדי ליישם את מדיניותה במקום שרב העיר סירב לעשות זאת¹²⁴.

בסופו של דבר העתירה נדחתה משום שהעותרת לא עמדה אף בדרישות הרבנויות עליהן רצתה להסתמך.

ב. בג"ץ התנועה להגינות שלטונית (3336/04) - משגיחי הכשרות, העסקתם והכשרתם

בשנת תשס"ד עתרה התנועה להגינות שלטונית לבג"ץ נגד הרבנות הראשית, משרד רה"מ והמשרד לשירותי דת, בגין אופן העסקתם של משגיחי הכשרות. העתירה התייחסה לשלוש נקודות:

1. הבעייתיות בהעסקת משגיחי כשרות על-ידי בעל העסק עליו הם משגיחים.
2. היעדר נהלים להעסקת משגיחי כשרות.
3. היעדר מבחני הסמכה למשגיחי כשרות.

בית המשפט קיבל את שלוש הטענות ודרש הסברים מהרשויות. הדיונים בתיק נמשכו שנים רבות בהן ניתנו הארכות לתיקון, הוקמו ועדות בדיקה, נכתבו המלצות וננקטו צעדים. בפסק הדין הסופי שניתן רק כעבור שלוש-עשרה שנה ציין בית-המשפט כי סעיפים 2 ו-3 תוקנו ועל כן אין הוא מתייחס אליהם, אך בעיית יחסי משגיח ומושגח נותרה בעינה.

הרבנות הראשית הודיעה על אימוץ מסקנות צוות הבדיקה בראשות הרב מיכה

הלוי, הרב הראשי לפתח תקווה, אשר ישב על המדוכה במשך שנה ובחן חלופות שונות¹²⁵. בין היתר קבעה הוועדה כי יש "לפצל את תפקידו של משגיח הכשרות באופן שמרכיב עבודת הפיקוח על בית העסק יבוצע מעתה על ידי בקר כשרות, ואילו המרכיב הביצועי של עשיית פעולות הלכתיות - כשרותיות יבוצע בידי נאמן כשרות. במסגרת המלצות הוועדה תבוטל הזיקה בין משגיח למושגח (בית העסק) וכל ההתנהלות הכלכלית של הכשרות תבוצע אל מול המועצה הדתית ישירות"¹²⁶. כאמור, ניתן לכך תוקף של פסק דין שיישמו נדחה שוב ושוב.

ג. בג"ץ גיני (6494/14) - הסמכות להעניק תעודת הכשר

בתחילת שנת תשע"ג נקנסו שני מסעונים ירושלמים שהציגו תעודת כשרות חלופית מטעם ארגון 'השגחה פרטית'. הם נקנסו על כך בהתאם לחוק איסור הונאה בכשרות האוסר להציג מקום ככשר ללא אישור על כך מטעם הרבנות¹²⁷. השניים ביקשו להישפט וטענו כי יש בסעיף האמור פגיעה בחוק יסוד חופש העיסוק, שכן הוא מונע מהם להציג את תוצרתם הכשרה ככזו. הם דרשו למחוק את הסעיף ולחילופין לפרשו באופן שיתיר להם להציג את המקום ככשר גם ללא השגחת הרבנות. הם ציינו כי גם לדעתם החוק בכללו "הולם את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ותכליתו ראויה" וטענו כי מכיוון שהם מקפידים על כשרות אין במעשיהם משום הונאה¹²⁸.

היועץ המשפטי לממשלה סבר שיש להרחיב את הפרשנות לסעיף האמור בחוק¹²⁹ ועל-כן אין הכרח שתעודת ההכשר המוזכרת בו תהיה מטעם הרבנות דווקא, למרות שסעיף אחד לפני כן נקבע במפורש שתעודת הכשר תינתן רק ע"י הרבנות¹³⁰. בשל עמדתו זאת הקדים היועמ"ש והורה על ביטול הקנס שהושת על העותרים.

הרבנות הראשית התנגדה לעמדת היועמ"ש ויוצגה בבית המשפט ע"י בא כוח אחר¹³¹. היא טענה שאי אפשר לנתק בין משמעות המונח 'תעודת הכשר' בשני הסעיפים הצמודים בחוק וכי הניתוק שעשה היועמ"ש אינו מתקבל על הדעת¹³². בית המשפט קיבל את עמדת הרבנות ובפסק דין מנומק באריכות דחה את העתירה, אולם ברוב דעות הוחלט להגביל את תחולת פסק הדין וככל שלא יחול שינוי בזיקת

משגיח - מושגח (ראו לעיל) יוכל בית המשפט לפתוח את הנושא שוב.

לבקשת היועמ"ש נערך דיון נוסף בהרכב מורחב לבחינת הצדדים העקרוניים של הנושא. גם שם נקבע שהענקת תעודת הכשר נתונה לסמכותה הבלעדית של הרבנות, אולם הוסכם ברוב דעות לאפשר היתר מסוייג שכונה בפסק הדין "השער השלישי", ולפיו בית העסק רשאי להציג "מצג אמת בדבר הסטנדרטים עליהם הוא מקפיד ואופן הפיקוח על שמירתם, הכולל גם הבהרה מפורשת כי אין בידו תעודת הכשר"¹³³. עוד נאסר על בעלי עסק להשתמש בכל הטיה שהיא של המלה 'כשר' או ביטויים שמשמעותם דומה כגון 'כשרות אלטרנטיבית', 'על-פי כללי ההלכה' ועוד¹³⁴.

שופטי דעת המיעוט, שבדיון הראשון היוו את דעת הרוב¹³⁵, התנגדו לפתיחת "השער השלישי". לדעתם הדבר יביא להטעיית הצרכנים שאינם בקיאים בפרטי ההלכות. כך למשל, צרכן שיראה כי חומרי הגלם מגיעים ממקומות מושגחים "עלול הוא לטעות ולומר כי המקום כשר כדבעי - מה שלא בהכרח יהא כך, שהרי לאופן ההכנה עצמו, הכלים בהם משתמשים והתבלינים הנוספים למזון, יש משמעות כשרותית רבה מאוד, ולא על החומרים לבדם תחיה הכשרות. דעתי היא כי ייגרם בלבול, ועלול להימשך 'השטיח' מתחת לרעיון שביסוד חוק איסור הונאה בכשרות"¹³⁶.

הפרצה שיצרה דעת הרוב מנוצלת לאחרונה על ידי ארגונים שונים לצורך מתן תעודות שאנן מזכירות את המילה 'כשר' אך מציינות כי המקום נמצא בפיקוחם, ובהערת שוליים מוסיפים שהתעודה אינה מטעם הרבנות.

הצעת מתווה למערך הכשרות במדינת ישראל ארגון 'כשרות'

קווים מנחים

- ההצעה מבוססת על מספר דרישות יסוד למערך כשרות ממלכתי:
- א. הכרה ברבנות הראשית כגוף הממלכתי הממונה על הכשרות במדינה.
  - ב. פתיחת שוק הכשרות לתחרות.
  - ג. ניתוק הקשר הכלכלי בין משגיח למושגח.
  - ד. שותפות מלאה של רבני הערים במערך.
  - ה. מניעת פיטורי עובדים (המשגיחים המועסקים כיום ימשיכו להיות מועסקים במערך).
  - ו. מניעת כפל כשרויות.
  - ז. הנחיות כשרות אחידות לכל מדינת ישראל.
  - ח. אפשרות בחירה בין שתי רמות כשרות.
  - ט. מניעת תנודות במחירי המזון כתוצאה משינויים במבנה מערכת הכשרות.

חלק א - מבנה מערך הכשרות

- א. הרבנות הראשית תהיה ממונה על כשרות באופן בלעדי.
- ב. תחת הרבנות הראשית יקום מערך כשרות ארצי, אשר יכלול את המרכיבים הבאים:
  1. אגף לכשרות ארצית.
  2. חברה ממשלתית לכשרות שתעמוד תחת האגף.
  3. וועדה לקביעת נהלי כשרות.
  4. ממונה על גופי כשרות פרטיים (להלן: "הממונה").
  5. מחלקה לתלונות הציבור (בראשות יועמ"ש הרבנות).

חלק ב - דרכי פעולה

- א. האגף לכשרות ארצית ברה"ר יקבל סמכות מלאה ובלעדית להעניק כשרות בכל רחבי מדינת ישראל.
- ב. המחלקה לכשרות ארצית תקים חברה ממשלתית לניהול מערך הכשרות (להלן: "החברה").
- ג. התקציבים המועברים כיום ממשרד הדתות או מגורמים ממשלתיים אחרים למועצות הדתיות לצורך פיקוח על הכשרות יועברו לרשות החברה.
- ד. לאחר תקציב ההקמה תתנהל החברה באופן עצמאי לפי הכנסות והוצאות ללא כוונת רווח.
- ה. החברה תפעל על פי קריטריונים ברורים שייקבעו ע"י הוועדה לקביעת נהלי הכשרות (להלן: "הוועדה").
- ו. בראש החברה יעמוד רב מומחה והיא תנוהל ע"י מנכ"ל. שניהם יהיו כפופים לנהלי הוועדה.
- ז. החברה תתנהל בשקיפות מלאה, למשל: באתר החברה יופיע כל עסק המפוקח על ידה תוך ציון זמני נוכחות המשגיח ורמת חומרי הגלם.
- ח. החברה תעזר במעבדות רלוונטיות ובמומחי כשרות בלתי תלויים, שיסייעו בבחינת רמת הכשרות בעסקים השונים.
- ט. החברה תקבע ע"י אלגוריתם את גובה האגרות שישלם כל עסק לפי פרטי העסק. י. בעלי העסקים ישלמו את האגרה ישירות לחברה בצורה מקוונת. לא יתקבל תשלום בדרך אחרת.
- יא. המשגיחים יועסקו ע"י החברה. שכרם ישולם על ידה ויקבע בהתאם למקום ולמשך העבודה.
- יב. רבנים מקומיים יפקחו על עבודת החברה במקומם ויהיו רשאים להעניק אישורי כשרות על פי הנהלים שבחלק ו.
- יג. במקום בו לא מכהן רב מקומי או שהרב המקומי אינו מעוניין להעניק אישורי כשרות, תנוהל הכשרות ע"י החברה ואישורי הכשרות ינתנו ע"י הרב העומד בראשה.

חלק ג - הוועדה לקביעת נהלי כשרות ארציים

א. הרבנות הראשית תקים תחת אגף הכשרות הארצית וועדה לקביעת נהלי כשרות.
ב. הרכב הוועדה:

1. מנהלי מחלקות האגף לכשרות ארצית.

2. ראשי יחידת הפיקוח על הונאה בכשרות.

3. חמישה רבני ערים.

4. שלושה נציגים של תאגידי כשרות פרטיים (בד"צים).

5. רב קונצ'רן.

6. שלושה נציגי מכונים בלתי תלויים העוסקים בכשרות.

ג. הוועדה תקבע נהלי כשרות לעסקים גדולים ולעסקים קטנים בשתי רמות:

* נהלי כשרות לרמת "כשרות רגילה".

* נהלי כשרות לרמת "כשרות מהדרין".

ד. הנהלים שיקבעו ע"י הוועדה יחייבו הן את החברה והן את הממונה.

ה. לאחר קביעת נהלי הכשרות תכונס הוועדה לפי צורך, ככל שיתקבלו אצל היועץ המשפטי תלונות הנוגעות לנהלי הכשרות.

בסמכות היועץ המשפטי להורות על כינוס הוועדה.

חלק ד - הממונה על תאגידי כשרות פרטיים (בד"צים וכדו')

א. תאגיד כשרות פרטי (להלן: "תאגיד") יפנה לממונה בבקשה לאשרו כגוף המעניק כשרות.

ב. הממונה יערוך בדיקה בדבר מומחיות התאגיד, יכולת הפיקוח שלו על המשגיחים וכדו', ויחליט האם לאשר לתאגיד להעניק כשרות. החלטתו תועבר לאישור מועצת הרבנות הראשית.

ג. מקבל כשרות יוכל לבחור בין קבלת כשרות ע"י החברה או ע"י תאגיד. לא תאושר קבלת כשרות משני הגופים.

ד. התאגיד יהיה מחוייב לנהלי הכשרות שנקבעו ע"י הוועדה.

ה. התאגיד ישלם אגרה בהתאם לקביעת הממונה. התשלום יועבר לממונה בצורה מקוונת בלבד. הממונה יעביר את התשלום לגוף המוסמך לקבלת תשלומים אלו (החברה או גוף מפקח אחר).

- ו. התאגיד יוכל להעניק אישור כשרות ולציין בו שהוסמך לכך ע"י הרבנות הראשית לישראל.
- ז. מעבר עסק בין תאגידי כשרות או בין החברה לתאגיד ולהפך יבוצע ע"י חפיפה מסודרת, בשקיפות ובשיתוף פעולה בין הנוגעים בדבר.
- ח. מקבל כשרות מתאגיד, שהוסרה ממנו הכשרות בעקבות ליקויים, לא יוכל לקבל כשרות מתאגיד אחר אלא לאחר תיקון הליקויים ובכפוף לאישור הממונה.

חלק ה - פיקוח

- א. היועץ המשפטי של הרבנות הראשית יקים מחלקה לתלונות הציבור בכל הנוגע לכשרות. הגוף יבדוק את התלונות שיונחו לפתחו ויחליט האם לדחות את התלונה או להעבירן לוועדה, לחברה, או לממונה, לפי העניין.
- ב. נמצא מחדל כשרותי תחת פיקוח רב מקומי, החברה או תאגיד, על מעניק הכשרות לעדכן מיידית את המחלקה לטיפול בהונאה בכשרות ברבנות הראשית.

חלק ו - רבנים מקומיים

- א. רב מקומי יפקח על הכשרות במקומו, כלומר: יעמוד על כך שנותני הכשרות פועלים לפי הנהלים שנקבעו ע"י הוועדה.
  - ב. רב מקומי לא יחויב להעניק אישור כשרות אלא אם יהיה מעוניין בכך. החליט רב מקומי להעניק אישורי כשרות - יעשה זאת ע"י החברה. הרב רשאי להציע לבעלי העסקים נהלים נוספים על נהלי החברה.
  - ג. על מקבל כשרות מרב מקומי לאפשר לו תקשורת ישירה ביניהם ונגישות מלאה לכל הקשור לכשרות העסק כולל כניסה וביקורת בשיגרה או בלא הודעה מוקדמת.
  - ד. בכל מחלוקת בין הרב המקומי לחברה, תועבר ההכרעה לוועדה.
- ה. הרב המקומי לא יקבל תוספת שכר על הענקת אישורי כשרות ולא יתקיים כל קשר עובד/מעביד בינו לבין מקבל הכשרות.
- ו. תלונות על חריגה של רב מקומי מסמכותו יועברו לבדיקת הוועדה. בסמכות הוועדה לשלול מרב מקומי את סמכותו להעניק אישורי כשרות.

הערות סיום

- 1 הרב משה ביגל, 'כשרות ממלכתית - עקרונות ומדיניות הלכתיים', צהר לח (תשע"ה), עמ' 157.
- 2 "וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל כשאחד שאין מכירים אותו שהוא מוחזק בכשרות הביא יין או גבינה או חמאה או קמח פסח או כרשעות יבשות או בשר מעושן וכיוצא בדברים אלו – מביא עימו כתב הכשר מרב היושב על כסא הוראה, וביחוד בזמן הזה שרבתה הפריצות והמינות אסור ליקח מאדם שאין מכירים אותו בלא כתב הכשר" ('ערוך השלחן', יו"ד סימן קיט סעיף ט). ראו הרב יצחק דביר, 'כשרות ממלכתית או פרטית', 'אמונת עתיך' 118 (תשע"ח) שהביא מקורות נוספים לכך.
- 3 חוק מחדש גמדי אל אחירה, 1327, בדיסטור המדינה, שעריה החדשה, חלק 1 דף 353. מובא ע"י הרב יצחק דביר, שם עמ' 181.
- 4 שם.
- 5 הרבנות הראשית הוכרה ע"י הבריטים עוד קודם לכן ולמעשה היתה המוסד היהודי הראשון שהוכר ע"י הבריטים באופן רשמי עוד בשנת תרפ"ב. הרב שמואל כ"ץ, "הרקע להקמת הרבנות הראשית: ארגונה, ביסוסה ופעילותה עד הקמת המדינה", בתוך קובץ סיני, קכט-קל (תשרי-אלול תשס"ב), מוסד הרב קוק, עמ' ככו (המאמר מופיע גם ב'יובל המאה של המזרחי', י' אלפסי וג' בת יהודה (עורכים) ירושלים תשס"ב, עמ' רסו-רפח).
- 6 תקנות כנסת ישראל אתר 'נבו' סעיף 3. המוסדות הנוספים שצוינו היו אסיפת הנבחרים, הועד הלאומי וועדי הקהילות.
- 7 שם, סעיפים 1, 4, 8, 28.
- 8 שם, סעיף 26.
- 9 שם, סעיף 26 (10).
- 10 הרב משה אוסטרובסקי, הצופה י"ח במרחשון תש"ג. דון יחיא, א. 'מוסדות דתיים במערכת הפוליטית – מועצות דתיות בישראל', המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה, ירושלים תשמ"ט, עמ' 3. על מעמדן אחרי קום המדינה ראו להלן.
- 11 הרב שמואל כ"ץ, "הרקע להקמת הרבנות הראשית: ארגונה, ביסוסה ופעילותה עד הקמת המדינה" עמ' קמ-קמב.
- 12 מכתב הסטטוס קוו, הארכיון הציוני, ירושלים. נשלח ע"י דוד בן-גוריון להנהלת אגודת ישראל.
- 13 "יש לאחוז בכל האמצעים הדרושים למען הבטיח, שבכל מטבח ממלכתי המכוון ליהודים יהיה אוכל כשר".
- 14 חוק תקציבי השירותים הדתיים היהודיים, התש"ט-1949. החוק היה זמני עד לאישור חוק חדש (הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, 'עליך זרח - חייו ופעלו של השר ד"ר זרח ורהפטיג זצ"ל', קרית-גת תשע"ח, עמ' 225).
- 15 אריאל פינקלשטיין, 'המועצות הדתיות', המכון הישראלי לדמוקרטיה 2018, עמ' 20.
- 16 החוק בגירסתו העדכנית נקרא 'חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשל"א-1971'. החוק אינו מגדיר את מטרות המועצות הדתיות ואינו מפרט באופן מסודר את תחומי עיסוקן. יתכן שזו עמימות מכוונת שנועדה להימנע מהכרעה בוויכוח על תחומי הסמכות של המועצות ועל הכללת תחום הפצת תורה בין תפקידיהן, אשר עיכב את השלמת החוק במשך זמן רב. ראו 'עליך זרח' עמ' 225-226.
- 17 דו"ח מבקר המדינה 359, תשס"ט-2009. עמ' 957; בג"ץ 516/75, מצוטט ע"י פינקלשטיין, שם עמ' 2;

- דו"ח הוועדה לבחינת הרפורמה במערך הכשרות, תשס"ז-2006, עמ' 13.
- 18 "המועצה הדתית וחבריה יפעלו לפי פסיקת הרבנות המקומית והרבנות הראשית לישראל, בכל ענין שבתחום תפקידיה וסמכויותיה של המועצה הדתית". סעיף 6א לחוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משורר], התשל"א-1971.
- 19 ישיבת הכנסת מיום כ"ו באייר תשט"ו, "דברי הכנסת", כרך 18, עמ' 1673.
- 20 הצעת חוק למניעת הונאת הציבור (כשרות), התשי"ט-1959.
- 21 עליך זרח עמ' 234-233.
- 22 רשומות, הצעת חוק למניעת הונאה בכשרות, י"ח באייר תשכ"ו.
- 23 רשומות, 1139, הצעת חוק למניעת הונאה בכשרות, כ"ז באב תשל"ד-1974.
- 24 חוק הרבנות הראשית לישראל התש"ם-1980.
- 25 שם, סעי' 2 (3).
- 26 חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983 סעיף 2.
- 27 שם, סעיפים 3-5.
- 28 שם, סעיף 7.
- 29 שם, סעיף 14.
- 30 שם, סעיף 12.
- 31 הצורך בחקיקת החוק התעורר כתוצאה מפסיקת בג"ץ שקבעה כי הגבלת היבוא לבשר כשר בלבד מנוגדת לחוק יסוד חופש העיסוק (בג"ץ 3872/93 מיטראל בע"מ נגד ראש הממשלה ושר הדתות), אלא אם הדבר יוסדר ע"י חוק מפורש. מכיוון שבתקופה האמורה הופרט יבוא הבשר וגבר החשש ליבוא בשר לא כשר, היה צורך בחקיקה מיוחדת שתמנע זאת.
- 32 הפירוט להלן מתבסס על סיכום הנושא כפי שמופיע בפסק הדין בבג"ץ 6494/14 ('בג"ץ גיני') סעיפים 40-49.
- 33 דברי הכנסת כרך 96, עמ' 2091 (תשמ"ג), מצוטט בבג"ץ גיני סעיף 41.
- 34 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 13.
- 35 דברי הסבר להצעת חוק למניעת הונאת הציבור (כשרות) התשי"ט-1959.
- 36 פסק הדין בבג"ץ 6494/14, סעיף 43.
- 37 שם, סעיף 44.
- 38 דברי הכנסת כרך 97 עמ' 3156. מובאים בפס"ד בג"ץ שם סעיף 47.
- 39 סעיף 6א לחוק.
- 40 סעיף 2 (3) לחוק.
- 41 זו לשון החוק:
- "2. (א) אלה ראשים לתת תעודת הכשר לענין חוק זה:
- (1) מועצת הרבנות הראשית לישראל או רב שהיא הסמיכה לכך;
- (2) רב מקומי המכהן במקום שבו נמצא בית האוכל, מקום השחיטה או מקום הייצור של מצרך;
- (3) לענין תעודת הכשר בצה"ל - הרב הראשי לצה"ל או רב צבאי שהוא הסמיך לענין חוק זה.
- ...איסור הונאה בבית אוכל
3. (א) בעל בית אוכל לא יציג בכתב את בית האוכל ככשר, אלא אם כן ניתנה לו תעודת הכשר".
- 42 שם, סעיפים 3-8.

- 43 שם, סעיף 12.
- 44 בג"ץ גיני (6494/14). להרחבה ראו נספח א.
- 45 כגון 'כשרות אלטרנטיבית', 'על-פי כללי ההלכה' וכדומה.
- 46 פסק הדין דנג"ץ 5026/16.
- 47 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 15.
- 48 חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983, סעיף א(1).
- 49 ראה תרשים להלן.
- 50 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 16-15.
- 51 " לענין סעיף זה - 'רב מקומי' - מי שבידו אישור בכתב מאת מועצת הרבנות הראשית לישראל שהוא רב בישראל, והוא מכהן כרב עיר, רב מועצה אזורית, רב מושב או רב קיבוץ" - חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983, סעיף ב2.
- 52 שם, א(2).
- 53 שם, א(3).
- 54 בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת הכלכלה של הכנסת - חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983, סעיף 17 (ב).
- 55 נטע משה, 'תיאור מערך כשרות מזון ומשקאות בישראל ואומדן עלויות', מרכז המחקר והמידע של הכנסת, תשע"ז, עמ' 2.
- 56 שם. להלן נראה כי זהו מודל העסקה מועדף ע"פ מסקנות הוועדות שבדקו את הנושא, אך נבלם בשל סרוב הממשלה להוסיף עובדי מדינה למטרה זו.
- 57 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 16.
- 58 שם.
- 59 יורחב להלן.
- 60 סקירת הדו"חות המוקדמים ראו שם, עמ' 10-9. דו"ח מבקר המדינה 59ב, תשס"ט-2009, עמ' 991, 1004 דו"ח שנתי 67ב, תשע"ז-2017, עמ' 166-57.
- 61 סקירה של שלש מהבולטות שבהן תובא להלן בנספח א.
- 62 דו"ח הוועדה הציבורית לבחינת מצב המועצות הדתיות ואופן תפקודן (ועדת צדוק), עמ' 39-34; דו"ח הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006; דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות תשע"ז-2017.
- 63 'קובץ נהלי הכשרות הארצי של הרה"ר לישראל. תש"ס-2010. הקובץ מתעדכן לפי הצורך ומופיע באתר הרבנות הראשית.
- 64 היוצאים מן הכלל מבחינה זו הם תחומים הכפופים ישירות לאגף הכשרות ברבנות הראשית - מחלקת שחיטה בחו"ל, מחלקת היבוא והרבנות לכשרות ארצית, שממונה על מקומות שאין בהם רבנות מקור מית (בד"כ יישובים לא יהודיים).
- 65 החוק מזכיר את סמכות מועצת הרה"ר לדון בערעורים, רק בהקשר של מי שסירבו לתת לו תעודת הכשר (חוק איסור הונאה בכשרות התשמ"ג-1983, סעיף 12). להלן נזכיר פסיקה של בג"ץ המפרשת סעיף זה באופן רחב יותר.
- 66 כך למשל, יצרן המספק מזון לרשת מסעדות ארצית, יתקשה להפעיל מרכז לוגיסטי ארצי (מרלו"ג) בכשרות מקומית, בשל הבדלי מדיניות בין רבנויות שונות, או בשל היעדר היכרות של הרב המקומי עם

נהלי הכשרות של המרלו"ג. ראו גם דו"ח הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006, עמ' 17.

67 גם בג"ץ הכיר בכך בהזדמנויות שונות, לדוגמא: בג"ץ 3944/92 מרבק – בית מטבחים בע"מ נ' הרבנות הראשית נתניה וכן; בג"ץ 6111/94 הוועד לשומרי מסורת נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל.

68 דו"ח הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006, עמ' 18.

69 שם, עמ' 19; דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות תשע"ז-2017, עמ' 11.

70 לדוגמא: בג"ץ מרבק נ' הרבנות הראשית נתניה (3944/32) שהכיר בסמכות רבנות מקומית לא לקבל בשר עם הכשר של רבנות אחרת, בג"ץ ינוב נ' הרבנות הראשית (7120/07) שעסק בהבדלי מדיניות ביחס להיתר המכירה בשנת השמיטה, בג"צ אורלי ש' בע"מ נ' הרב הראשי ליבנה (22/91) שהכיר בהפעלת שיקולים של חשש להטעיית הציבור הנובע משם המוצר, ועוד.

71 לדוגמא: בג"צ חנן חסן ואח' נ' משרד הבינוי והשיכון (2957/06) שעסק בבניית מקוואות.

72 על האיוון הנדרש בנושא נכתב בפסק דין אחר: "עשויים להיות תחומים, שבהם שני רבנים מקומיים עשויים להגיע למסקנות שונות, מבלי שנפל פגם כלשהו בהחלטתם. אשר לדיני הכשרות עצמם, תיתכנה בהם גישות שונות, הכול על-פי מנהגים וחומרות הנהוגים מדור לדור... כמובן, לגמישות זו יש גבולות משלה, ויש להניח כי מועצת הרבנות הראשית לישראל – שלפניה מובאים עררים על סירובם של רבנים מקומיים ליתן תעודת כשרות – תשמור על גבולות אלה" (בג"צ 22/91 אורלי ש' 1985 בע"מ נ' הרב הראשי ליבנה).

73 בג"ץ אירוח גולן נ' הרבנות הראשית לישראל ואחרים (11157/03), תקציר המקרה והפסיקה יובא בנספח א.

74 הרב דוד לאו שליט"א, הרב הראשי לישראל, בכנס 'מערך הכשרות במדינת ישראל - בין המצוי לרצוי', אוניברסיטת בר-אילן, י"ח באדר ב' תשע"ד. יש לציין כי פסק הדין בבג"ץ ינוב נ' הרבנות הראשית (7120/07) הטיל על הרבנות הראשית לממש את סמכותה ע"י מינוי רבנים מטעמה שיתנו הכשר במקומות בהם הרב המקומי מסרב לתת הכשר בשל התנגדותו להיתר המכירה.

75 דו"ח הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006, עמ' 31; דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות תשע"ז-2017, עמ' 36; סקירת עבודת הוועדות השונות - שם, עמ' 18-19.

76 דו"ח הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006.

77 הצעת חוק פיקוח על הכשרות התשס"ז-2007 ע"י ח"כ חיים אמסלם וקבוצת ח"כים מסיעות קדימה, העבודה-מימד, המפד"ל, ש"ס ויהדות התורה. החוק נועד "להעלות את רמת הכשרות ואת רמת הפיקוח על המשגיחים, לקבוע נהלי כשרות ארציים אחידים ולהסדיר את הכשרת המשגיחים והעסקתם באמצעות חברות כוח אדם. הצעת החוק אף העניקה למפקח הכשרות סמכות להטיל עיצומים על משגיחים שאינם ממלאים את תפקידם. הצעת החוק לא הבשילה לכדי חקיקה מחייבת". דו"ח מבקר המדינה 267, תשס"ז-2017, עמ' 75.

78 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (כללים אחידים למתן תעודת הכשר), התשע"ד-2014 ע"י ח"כ בצלאל סמוטריץ'.

79 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 11. ראו גם: "סמוטריץ': 'בצהר נלחמו בי כדי להשאיר גוף כשרות גרוע ולבנות גוף מתחרה'", אתר 'כיפה' ובאדר ב'; "ח"כ בן דהן נגד 'צהר': 'העתיקו את תוכנית הכשרות שלי', מקור ראשון י"ז באדר תשע"ח; "רבנים מהציונות הדתית חוברים למאמץ להפוך את מדינת ישראל למדינת כל אזרחיה", מקור ראשון, ט"ז בניסן תשע"ח.

80 הצעת חוק להאחדת קריטריונים בכשרות, סמכות אכיפה לרבנות, ע"י ח"כ אופיר סופר.

- 81 דו"ח הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006, עמ' 21.
- 82 שם, עמ' 22.
- 83 סקירת הדו"חות המוקדמים, ראו שם עמ' 10-9 וראו לעיל הערה 62.
- 84 דו"ח הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006, עמ' 19-20.
- 85 הצעת חוק להסדרת שירותי ההשגחה על הכשרות התש"ף-2020, פרק ז'. ההצעה מתייחסת בהרחבה לקביעת כללים שקופים ואחידים למינוי משגיחים, למניעת מינוי קרובי משפחה ועוד.
- 86 בג"ץ התנועה להגניות שלטונית נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל ואחרים (3336/04). תקציר הע' תירה והשתלשלותה יובא להלן בנספח א.
- 87 החלטת מועצת הרבנות הראשית. מבקר המדינה, דו"ח שנתי 159 לשנת 2008 ולחשבונות שנת הכס' פים 2007, עמ' 987.
- 88 למעט מוסכמים לרבנות שיהיו פטורים ממבחן זה.
- 89 הוועדה לבחינת הרפורמה בכשרות - דו"ח מסכם, תשרי תשס"ז, עמ' 10, ובאתר הרבנות הראשית - https://www.gov.il/he/departments/general/bchinot_kashrut.
- 90 המשרד לשירותי דת, חוזר המנכ"ל ה'תש"ע/1 - תמוז ה'תש"ע (יולי 2010), עמ' 5 סעיפים א3, א4.
- 91 מבקר המדינה, דו"ח שנתי 167, תשס"ז-2017, כשרות המזון עמ' 101-161.
- 92 שם, עמ' 103.
- 93 שם.
- 94 הוועדה לבחינת רפורמה במערך הכשרות (ועדת דה-הרטוך) תשס"ז-2006 והצוות לבדיקת מערך הכשרות, 2016-2017.
- 95 פסק הדין בג"ץ 3336/04 סעיף יא.
- 96 בג"ץ 3336/04, הודעת עדכון מטעם המדינה, י"ג בתשרי תשפ"א.
- 97 תל-אביב, אשדוד, פתח-תקווה, רחובות, מודיעין, אריאל ועוד.
- 98 לראשונה בטחון תעסוקתי למשגיחי כשרות, אתר כיכר השבת, כ"ז במרחשוון תש"פ.
- 99 "כשר, אבל מסריח - בשל התנגדות האוצר: משגיחי הכשרות לא יועסקו ישירות אלא על ידי קבלן". דבר, י"ג בתמוז תשע"ח.
- 100 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 48-46. "ההסתדרות: 'לא ניתן להפוך את משגיחי הכשרות לעובדי קבלן'" אתר ההסתדרות, כ"ד בסיוון תשע"ח.
- 101 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 56. המלצת הצוות היא לפצל את תפקיד המ' שגיח לשניים: בקר כשרות, הממונה על עבודת הפיקוח, יהיה עובד בלתי תלוי בבעל העסק ואילו נאמן כשרות יועסק על-ידי המושגח ויפקד על פעולות טכניות שאינן מעמידות אותו בניגוד עניינים. שם, עמ' 5, עמ' 40 ועוד.
- 102 שם, עמ' 53-52.
- 103 הצעת חוק הרשות למתן שירותי השגחה על הכשרות התשע"ו-2016 ע"י חברי הכנסת מועלם, סלוד מיאנסקי, גפני וקונין. הצעה דומה הוגשה ע"י ח"כ שנלר בשנת תש"ע-2010. הצעת חוק להסדרת שירותי ההשגחה על הכשרות התש"ף-2020 ('חוק התאגידים') ע"י חברי הכנסת ארבל ואזולאי. מודלים נוספים הוצעו ע"י בג"ץ וע"י המשרד לשירותי דת. לפירוס המודלים השונים ראו דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 55-49.
- 104 מבקר המדינה, דו"ח שנתי 167, תשס"ז-2017, כשרות המזון עמ' 166-57. רוב ההפניות דלהלן הן

לעמודי התקציר, ההמלצות והסיכום של הדו"ח.

- 105 תל אביב ואשדוד - שם, עמ' 66.
- 106 שם, עמ' 59-60.
- 107 עמ' 62-63.
- 108 עמ' 62.
- 109 עמ' 75.
- 110 עמ' 67.
- 111 עמ' 63.
- 112 עמ' 66.
- 113 מכתב מנכ"ל הרבנות הראשית לרבני ערים ורשויות מקומיות, כ"ה באייר תשע"ז, מצורף לדו"ח הצ"וות לבחינת מערך הכשרות תשע"ז-2017. ההמלצות כללו האחדת קריטריונים, חלוקה מחודשת של תחומי האחיות במערך הכשרות, תוך הגדרה באילו תפקידים חיוני לנתק את יחסי עובד ומעביד בין המשגיח למושגח, והצעת אופני העסקה חלופיים. רשם, עמ' 5-8.
- 114 המשרד לשירותי דת, "המהפכה בכשרות, זה לא בשמיים". המסמך מעמיד את שיפור מערך הכשרות על ארבע רגליים:
1. אחידות ושקיפות - קביעת שלוש רמות כשרות אחידות ואכיפה שלהן מול הרבנים המקומיים.
  2. יחסי עבודה - יחסי עובד-מעביד ושיפור תנאים סוציאליים.
  3. טכנולוגיה - עדכון רציף, מרכזי, נגיש ואמין.
  4. אכיפה - הגברת אכיפה על מערך הכשרות.
- 115 הצעת חוק הסדרת שוק הכשרות בישראל, התש"ף-2020 ע"י חברי סיעת 'ישראל ביתנו'.
- 116 'הפרטת מערך הכשרות עשויות אמנם ליתן מענה מסוים לכשלים הקיימים בתחום הכשרות, עם זאת, ספק אם הפרטת הכשרות תהווה פתרון המיטיב עם הכשרות, וזאת לנוכח החשש שיישום חלופה זו עלול ליצור כשלים אחרים בדמות פגיעה באיכות הכשרות, שאינם נופלים מן הכשלים הקיימים, ואולי אף מחריפים את המצב. כך, קיים חשש שנוכח מאפייני תחום הכשרות, לא ניתן יהיה, גם לא באמצעות רגולציה חזקה 29 ככל שתהיה, לתת משקל נגד לחשש להעדפת האינטרס המסחרי על פני שיקולי הכשרות בידי תאגידי הכשרות הפרטיים'. דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017, עמ' 28.
- 117 'הפרטת מערך הכשרות תיצור יותר בעיות מפתרונות', תומר בן צבי, גלובס ט' בטבת תשפ"א.
- 118 לסקירת גישות שונות של שופטים להבנת מסגרת החוק ראו: דוד קירשנבום וזאב דסברג פרשת ראה, תשס"ב, גיליון מס' 86. עורכים: אביעד הכהן, מיכאל ויגודה, מדינת ישראל משרד המשפטים המחלקה למשפט עברי; המרכז להוראת המשפט העברי ולימודו, מכללת "שערי משפט".
- 119 בג"ץ אירוח גולן (11157/03), סעיפים 8-9 לפסק הדין.
- 120 ניתן באלול תשס"ז.
- 121 אם כי צוין בפסק הדין כי "גם הבדלים אלה מותרים במתחם סבירות מסוים".
- 122 חוק איסור הונאה בכשרות, סעיף 12.
- 123 "...גם הרבנים המקומיים, על-פי תגובותיהם לעתירה, תופשים את הרבנות כגוף המנחה אותם לעניין הכשרות. כך גם נובע מן החוק. למועצת הרבנות הראשית סמכות עצמאית ליתן תעודת הכשר... והיא מוסמכת לדון בערר על סירוב ליתן תעודת כשרות. סמכות מועצת הרבנות הראשית לדון בעררים מא־פשרת, ולדידי אף מחייבת, יצירת נורמות אחידות בענייני כשרות". בג"ץ אירוח גולן (11157/03) סעיף

- 124 בג"ץ ינוב נ' הרבנות הראשית (7120/07).
- 125 דו"ח הצוות לבחינת מערך הכשרות, תשע"ז-2017.
- 126 מכתב מנכ"ל הרבנות הראשית לרבני ישראל והממונים על הכשרות, בפתח הדו"ח המלא של הוועדה.
- 127 חוק איסור הונאה בכשרות, סעיף 3א.
- 128 סעיף 12 של פסק הדין.
- 129 חוק איסור הונאה בכשרות, שם.
- 130 שם, סעיף 2א.
- 131 בית המשפט בפסיקה מיוחדת קיבל את דרישתה לייצוג עצמאי מכיוון שבא כוח המדינה אינו מייצג את עמדתה.
- 132 ראו לעיל הערה 41 את לשונם המדויקת של סעיפי החוק הרלוונטיים לנושא.
- 133 פסק הדין דנג"ץ 5026/16.
- 134 שם, סעיף 26 לדברי נשיאת בית המשפט מרים נאור (דעת הרוב): "בית אוכל שאינו בעל תעודת הכשר לא יוכל לתלות תעודה הנושאת את הכותרת 'כשרות אלטרנטיבית' ולא יוכל להציג כל 'מצג כשרותי', כלשון העותרים, מכל סוג שהוא. הביטויים 'על פי כללי ההלכה' ו'משגיח כשרות', למשל, הם לדעתי 'מצג כשרותי', ולפיכך אסור לבית אוכל ללא תעודת הכשר להשתמש בהם במצג בכתב. אין 'ריבוי כשרויות'. כשר הוא כשר הוא כשר – ומי שאין בידו תעודת הכשר לא יוכל להתהדר בתואר 'כשר'".
- 135 לא למותר לציין כי הם הדתיים היחידים בין חברי ההרכב.
- 136 שם, דעת השופט אליקים רובינשטיין, סעיף ב'. שם בסעיף ד טען כי מדובר למעשה בעקיפת החוק; "השיטה הישראלית של 'כאילו' – במובן המשפטי, עקיפת החוק, דומני שאין לנו ליתן לה יד ... אני מבקש להידרש לסועד הפשוט, שאינו בקיא באותיות הקטנות הללו, ולדידו כשאומרים לו בכתב 'השג' חה' יחשוב בליבו שזו כשרות ממוסדת, ויטעה".

חותם - יהדות על סדר היום

ארגון חותם בנשיאות הרב יעקב אריאל שליט"א, חתן פרס ישראל, הוא ארגון אקטיביסטי הפועל לשימור וטיפוח צביונה היהודי של מדינת ישראל. הארגון פועל בזירת ההסברה ובתחומי המשפט והחקיקה במטרה להשפיע על סדר היום הציבורי ועל הזהות היהודית של המדינה.

תחומי הפעילות של חותם

נושאי הליבה שבהם אנו פועלים להבטחת צביונה היהודי של מדינת ישראל וחיזוק הזהות התורנית-לאומית של הציבור הדתי:

העצמת מערך
הגיון הממלכתי

חיזוק ושדרוג מערך
הכשרות הממלכתית

שמירת השבת
במרחב הציבורי

ביסוס, פיתוח והנגשה של
תפיסות דתיות לאומיות
בסוגיות שעל סדר היום

הבטחה כי הגדרת המעמד
האישי ונישואין וגירושין
במדינה יהיו כדת משה וישראל

העצמת השירות הלאומי
ועידוד בנות דתיות לבחור בו
כמסגרת המשך

חיזוק מעמדה של הרבנות
הראשית כסמכות הלכתית
לאומית עליונה

אנו, בחותם, פועלים בשלל דרכים כדי להשפיע בזירה הציבורית הרחבה, להעמיד את היהדות על סדר היום הציבורי ולהעניק לציבור הדתי לאומי כלים שיסייעו בביצוע התפקיד הגדול שמוטל עליו, פיתוח ושימור הזהות היהודית - הנשמה של המדינה.

במסגרת זאת אנו מפתחים אסטרטגיות מתאימות, משתמשים בכלים מגוונים של הסברה, פועלים אל מול מקבלי החלטות ומשנים את המציאות בשטח.

הצטרפו לקבוצת הוואטסאפ השקטה שלנו:

התקשרו אלינו **073-3904102**

ותוכלו להתעדכן בפעילויות ובאירועים, לשלוח לנו רעיונות ולקחת חלק פעיל בעשייה

מערכת הכשרות הממלכתית עוברת טלטלה מצד גורמים המבקשים להפריט אותה, להחלישה ולפגוע בסמכויותיה. בין הגורמים ישנם ארגוני שמאל חילוני קיצוני החותרים להפרדת הדת מהמדינה באופן מלא והפיכתה למדינת כל אזרחיה, לצד גורמים דתיים המבקשים לפרק או להפריט את מערכת הכשרות הממלכתית מסיבות שונות.

לאחרונה עברה בכנסת במסגרת 'חוק ההסדרים' רפורמה מקיפה במערכת הכשרות. הרפורמה הנערכת ללא שיתוף הרבנות הראשית ובניגוד לדעתה.

חוברת זו עוסקת בשאלת הכשרות הממלכתית - ננסה להבין מדוע קיים צורך במערכת כזו המנוהלת על ידי המדינה, מהי משמעות הפרטת מערכת הכשרות, ואלו פעולות נוספות ניתן לעשות כדי לטייב את המערכת לטובת מתן כשרות טובה יותר עבור עם ישראל. החוברת כוללת פרק שאלות ותשובות העורך סדר בכל הטענות הנוגעות לדין הציבורי סביב מערכת הכשרות הממלכתית.

המציאות המשתנה מעמידה בפנינו את הצורך בשיפור וטיוב מערכת הכשרות, אך לא באופן שיביא להחלשתה, או להחלשת הרבנות הראשית המופקדת עליה.

יהדות על סדר היום
חות
יהדות על סדר היום

